

Sykepleier og sambygding

-En studie om det å bo og arbeide i samme lokalsamfunn

Sissel Paulsen Fenes

Mastergradsoppgave i Helsefag

Institutt for helse- og omsorgsfag

Det helsevitenskapelige fakultet

Universitetet i Tromsø

November 2011

Tusen takk for hjelpen til informantene og veileder Nina Foss.

Takk også til arbeidsgiver og tålmodige medarbeidere i Bjarkøy kommune.

Innhold

Sammendrag (inkl. nøkkelord)	4
Abstract (including key-words)	5
Kap. 1 Innledning	
1.1 Presentasjon av tema.....	6
1.2 Bakgrunn for valg av tema.....	6
1.3 Problemstilling	8
1.4 Kort om innfallvinkel, metodevalg og avgrensninger	8
1.5 Oppgavens oppbygging	9
Kap. 2 Analytisk perspektiv og relevant forskning	
2.1 Hermeneutikk og fenomenologi som grunnlagsforståelse.....	10
2.2 Samfunnsfaglig perspektiv.....	13
2.3 Avgrensning av analytisk perspektiv.....	15
2.3.1 Orientering om begrepsbruk	15
2.3.2 Rollebegrepet med bakgrunn i Goffmans teorier.....	15
2.3.3 Om aktelse og framferd i Goffmans teorier	18
2.3.4 Emosjoner og arbeidsliv.....	21
2.3.5 Sykepleier i bygda.....	26
2.3.6 Sykepleiens profesjonstilhørighet.....	29
Kap. 3 Metode	
3.1. Min forforståelse.....	32
3.2. Kvalitativ metode.....	33

3.3	Utfordringer i forbindelse med intervjuene - metodekritikk	38
3.4	Analysemetode.....	38
3.5	Hva kunne vært gjort annerledes i analyseprosessen? -metodekritikk	41
Kap. 4 Presentasjon av datautvalg og analyse		
4.1	Innledning.....	42
4.2	Sykepleier og sambygding-helpersoner for hverandre.....	43
4.3	Ansikt til ansikt.....	47
4.4	Sykepleier og sambygding -økt personlig sårbarhet?.....	56
Kap. 5 Sammendrag, oppsummering og konklusjon		
5.1.	Sammendrag av analyse.....	73
5.2	Oppsummering og konklusjon	80
Litteraturliste.....		83

Vedlegg:

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt.

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Framleggsvurdering fra REK

Vedlegg 4 a og 4b: Godkjenning fra datatilsynet.

Sammendrag

Denne studien har hatt til hensikt å undersøke hvilke erfaringer sykepleiere som bor og arbeider i et bygdesamfunn har mht. profesjonsutøvelse kombinert med multiplekse relasjoner i samfunnet. Studien er initiert på bakgrunn av egne erfaringer med å bo og arbeide i en liten kommune. Mine erfaringer viser blant annet at det fordres stor faglig bredde for å arbeide i et lite lokalsamfunn, og at kompetansekravene derfor kan være vanskelig å oppfylle. Med tanke på at samfunnet er preget av nære relasjoner, skaper dette en ekstra utfordring fordi eventuell kompetansesvikt vil influere privatlivet i tillegg til det profesjonelle livet.

Studien er basert på kvalitativ metode, og det er gjort intervju med 4 sykepleiere fra samme kommune. Informantene er bedt om å beskrive sine hverdagslige dilemma og utfordringer, både som privatpersoner og profesjonsutøvere. Analyse av data er foretatt ut fra et samfunnsfaglig perspektiv. Analysemetoden er basert på hermeneutisk tenking.

Studien viser blant annet at private og profesjonelle roller blandes som følge av multiplekse relasjoner. Dette skaper utfordringer mht. ivaretagelse av taushetsplikt og privat sfære. Analyse av informantenes fortellinger viser at samfunnsforholdene krever en ekstra profesjonsetisk oppmerksomhet. Det er viktig for informanten å framstå som pålitelige personer fordi deres omdømme flyter mellom det private og profesjonelle livet. Det er gitt eksempler som viser at nære relasjoner til pasient/bruker eller pårørende øker informantenes sårbarhet under forskjellige omstendigheter. Det er også gitt eksempler som viser at de relasjonelle utfordringene kan håndteres godt ved hjelp av faglig trygghet, ulike kommunikative ferdigheter og kompetanse mht. emosjonelt arbeid.

Nøkkelord: Sykepleier, profesjon, lokalsamfunn, multiplekse relasjoner

Abstract

The aim of this study has been to examine experiences, made by nurses working in a rural community, regarding professional nursing practices combined with multiplex relationships in a small society. The study was initiated as a result of personal experiences made by living and working in a small community. Working in a small community requires great breadth of skills, and standards of competence might be difficult to fulfill. Due to the closeness between professional and private sphere, my experience is that a possible lack of professional competence in a small society brings an additional challenge for the professionals; a failure in profession will make impacts on private life as well.

The study is based on qualitative methodology. The informants, four nurses from the same municipality, were asked to describe their own everyday dilemmas and challenges, both as individuals and professionals. Data analysis is undertaken from the perspective of social sciences. The analytical method is based on hermeneutics.

The study shows that private and professional roles are mixed as a result of multiplex relationships in the community in focus. This creates challenges with reference to confidentiality and privacy for the informants. Analysis of narratives shows that an additional professional and ethical awareness is required. Because of the flow of reputation between private and professional sphere, the informants stress the importance of appearing as trustworthy persons. Examples show that, due to different circumstances, close relationships combined with profession increases the vulnerability of the informants. Examples also show that the relational challenges might be well managed by using a variety of skills, -such as professional skills, different kinds of communicative skills and skills concerning emotional labor.

Key-words: Nurse, profession, local community, multiplex relations

Kap. 1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Det e klart at det e`kje heilt ænkelt å ska forvalte en sånn tjæneste-førr det at...det e vældig tætte, nære band,-familje, vænna og andre som kanskje ikkje e vænna, men de e gjærne vænna me vænna...-Alt e liksom i ei sånn stor bobla,-og det hær e jo rundt næstn kvær einaste...kvært et einaste menneske i dennan kommunen. (Dina)

Dina er født og oppvokst i den kommunen der hun nå arbeider som helsesøster, og er vant til å jobbe under forhold der alle kjenner alle. Likevel sier hun at det ikke er helt enkelt å forvalte tjenesten. Det er utfordrende å forholde seg til familieband, venne- og bekjentskapsrelasjoner i sin yrkeshverdag. Dett gjelder både med hensyn til egne- og brukernes relasjoner, - og på fritida treffer hun gjerne igjen folk som hun har stiftet bekjentskap med gjennom deres pasient-/bruker- eller pårørenderolle.

I et bygdesamfunn har mange mennesker felles historie og de fleste av innbyggerne besitter en eller annen form for kunnskap om hverandre. Samtidig er kategoriseringen alle-kjenner-alle svært vid; også her er det snakk om grader at kjennskap mellom folk. Alle-kjenner-alle brukes derfor med denne forutsetningen i oppgaven.

Hovedtema for oppgaven er informantenes opplevelse av egne person- og profesjonsroller i bygdesamfunnet og deres handtering av den relasjonelle ”tettheten” bygdelivet medfører.

1.2 Bakgrunn for valg av tema.

Jeg så ham som baby. Det var noe med blikket, noe med kontakten som ikke var der. Jeg møtte ham igjen da jeg ennå var ganske ny i jobben min i den lille kommunen. Han var omkring tre år, og språket kom ikke. Foreldrene var engstelige, men avventende. De hadde bestemt seg for å søke barnehageplass for at han skulle få mer stimulering enn de klarte å få til hjemme.

I barnehagen ble de også bekymret. I samråd med foreldrene ble lekoteket og PPT koblet inn. Han fikk god oppfølging mente foreldrene, men språket kom ikke. Hva kunne den lille kommunen bidra med?

Dette er innledningen til en fortelling¹ som jeg skrev i forbindelse med et seminar om koordineringen av tjenester til familier med barn som har alvorlige funksjonshemninger. Fortellingen handlet om en gutt som etter hvert fikk diagnosen autisme, og om arbeidet med å etablere et oppfølgingstilbud for ham.

Det jeg **ikke** skrev om den gangen var den tette relasjonen jeg som ansvarlig fagperson i kommunen hadde til gutten og hans foreldre. Jeg skrev ingen ting om at guttens far hadde vokst opp sammen med min mann, at vi var omgangsvenner og at ordet autisme lenge var ujevnelig, -selv om mistanken vokste i oss allerede i de første månedene etter at han var født.

Da jeg senere fikk jobb som pleie- og omsorgsleder i samme kommune som vi alle bodde i, kjente jeg sterkt på ansvaret. Nå var det mitt anliggende å sørge for at denne familien skulle få et faglig forsvarlig oppfølgingstilbud, og det måtte skje uten at min nye hjelperrolle kom i veien for vennskapet vårt.

Etter at jeg hadde arbeidet en tid i kommunen erfarte jeg at jeg hadde etablert en eller annen form for relasjon til de fleste innbyggerne der, og at jeg stadig oftere møtte de sammen menneskene både i privat og faglig sammenheng. Jeg opplevde at jeg, ut fra min profesjonelle rolle, hadde et meransvar for å ivareta disse tette relasjonene. Samtidig måtte den profesjonelle rollen, jfr. begrepet profesjonsmakt, ikke være et hinder i kommunikasjonen med mine sambygdinger.

Profesjonstilhørighet skaper noen ganger uønsket avstand, andre ganger er det greit for begge parter at rollene innebærer en distanse; muligheten for å ivareta en privat sfære kan tydeliggjøres ved hjelp av den profesjonelle rollen.

Per Fuggelli drøfter risikoen for skjev maktfordeling i hjelperelasjoner. I sin beskrivelse av et møte mellom en afrikansk medisinmann og et hjelpetregende stammemedlem eksemplifiserer han det motsatte: ”De kommer fra samme historie, de befinner seg på

---

¹ Gjengitt med tillatelse fra foresatte

samme plan. De er ikke ordnet i en høy og en lav. Gode møter oppstår fordi de deler makt og verdighet.” (2010, s. 113)

Jeg falt for Fuggellis beskrivelse av denne hjelperelasjonen i et Afrikansk stammesamfunn. –Kanskje mest som et apropos; å dele makt og verdighet må innebære at begge bidrar, hvilket igjen betyr at den hjelpetrengende ikke bare er i en avmektig, avhengig og passiv posisjon, men også besitter en makt som kan deles.

Sambygdingen bestemmer hverandres omdømme. Det er også en form for makt.

Gjennom de 16 årene jeg har bodd og arbeidet i en liten kommune kommer jeg stadig tilbake til dette temaet. Jeg spør hvordan jeg kan øke min egen bevissthet omkring temaet til beste for mine sambygdinger og meg selv, for jeg tror min profesjonelle hjelperrolle i et lite samfunn gjør oss alle sårbare.

1.3. Problemstilling

Hvilke erfaringer har sykepleiere som bor og arbeider i et bygdesamfunn mht. profesjonsutøvelse kombinert med multiplekse relasjoner i dette samfunnet? Hvilke dilemma har eventuelt oppstått for dem som yrkesutøvere og/eller privatpersoner og hvordan håndterer de sine utfordringer og dilemma?

1.4. Kort om innfallsvinkel, metodevalg og avgrensninger

Problemstillingen til denne oppgaven er utarbeidet på bakgrunn av egne erfaringer med å bo og arbeide som sykepleier i en liten kommune. Undersøkelsen er gjennomført ved bruk av kvalitativ metode og semistrukturerte samtaler/intervju med fire sykepleiere i et bygdesamfunn i Nord Norge, bestående av mindre enn 1500 innbyggerer. Informantene har ingen tilknytting til min egen arbeidsplass bortsett fra at vi alle er sykepleiere og arbeider i små samfunn.

Oppgaven er basert på humanvitenskapelig metode med en samfunnsfaglig og hermeneutisk innfallsvinkel. Dette innebærer at det empiriske materialet er analysert

ved hjelp av hermeneutisk tenking med vekt på begrep og teori hentet fra samfunnsfagene.

Det empiriske grunnlaget er informantenes subjektive erfaringer og deres egen forståelse av disse erfaringene.

I den grad pasient-/bruker-/pårørende perspektiv kommer fram i oppgaven, er dette på bakgrunn av sykepleiernes fortellinger.

1.5. Oppgavens oppbygging

Kapittel 2 viser analytisk perspektiv og relevant forskning. Dette kapitlet har jeg delt i tre. Det første underkapitlet omhandler den humanvitenskapelige grunnlagsforståelsen, der jeg vektlegger fenomenologi og hermeneutikk. I del to viser jeg oppgavens samfunnsfaglige utgangspunkt og begrunner valg av perspektiv og analytiske begrep. Jeg avslutter kapitlet med begrepsdefinisjoner og et innblikk i relevant teori og forskning.

Kapittel 3 er et metodekapittel som er delt inn i 5 underkapitler. Her starter jeg med å redegjøre for min egen forforståelse og valg av metode for datainnsamling. Deretter gjør jeg en kritisk vurdering av metodeanvendelse og gjennomføringsprosess. Kapitlet avsluttes med orientering om analysemetode og kritikk av denne.

Kapittel 4 inneholder presentasjon av funn og analytisk drøfting av disse. Kapitlet starter med en kort innledning. De øvrige underkapitlene er delt inn etter de analytiske begrepene rolle, emosjonshåndtering og aktelse og framferd. De analytiske begrepene vil krysse kapittelgrensene der jeg finner det nødvendig. Underkapittel 4.2-4.4 innledes med forskningsspørsmål.

Kapittel 5 inneholder sammendrag og oppsummering av funn i analysen og konklusjon i hht. oppgavens forskningsspørsmål og problemstilling.

Kap. 2. Analytisk perspektiv og relevant forskning

2.1 Hermeneutikk og fenomenologi som grunlagsforståelse

Hermeneutikk handler både om tilnærming til et skriftlig arbeid og om filosofisk ståsted. Begrepet forstås som ”...den videnskap, der beskæftiger sig med fortolkning af tekster.” (Møller & Gulddal, 1999, s. 11). Denne begrepsforståelsen oppsto på 1700-tallet, men tenkingen kan spores tilbake til antikken. Platons vektlegging av dialogen har bestått som et vesentlig element i hermeneutikken:

Ifølge den moderne hermeneutik opnås erkendelse ikke i den enkeltes isolerede overvejelser, men i en kollektiv bestræbelse: erkendelse er altid dialogisk, aldrig monologisk (Møller & Gulddal, 1999, s. 12).

Dialogen er altså vesentlig for å oppnå erkjennelse jfr. hermeneutisk tenking.

Dialogpartneren kan være et annet menneske, men kan like gjerne være en tekst eller et kunstverk.

Aristoteles har også gitt et viktig bidrag til hermeneutikken gjennom sin språkteori. Han mente at både skrift- og talespråket er tegn som har til hensikt å uttrykke en mening:

Dermed formuleres tanken om, at sproglige tegn er bærere af en mening, som på den ene siden er mere eller mindre skjult, men på den anden side kan hentes frem gennem fortolkningsarbejdet (Møller & Gulddal, 1999, s. 12).

Fortolkning av tale eller tekst for å finne fram til en dypere mening er altså et annet vesentlig element i hermeneutikken, som på denne bakgrunnen kan sies å dreie seg om fortolkning gjennom dialog. Skrifttolking var lenge hermeneutikkens hovedbeskjeftigelse, og da særlig av religiøse skrifter. Etter hvert kom også tolking av antikk litteratur og språklige fenomen inn i bildet (Møller & Gulddal, 1999, s. 16).

Det er Schleiermacher som er opphavet til forståelsen av **den hermeneutiske sirkel**. Dette begrepet handler om at delene av en tekst eller et utsagn bare kan forstås ut fra den sammenhengen den inngår i, mens helheten bare kan forstås ut fra delene: ”Denne såkalte *hermeneutiske cirkel* gjør med andre ord spørsmålet om mening til et spørsmål om den sammenheng, de enkelte elementer danner.” (Møller & Gulddal, 1999, s. 19).

Ut fra hermeneutisk tenking oppnås altså mening ut fra den sammenheng de enkelte deler inngår i.

Hermeneutikken var i det 19. århundre preget av språklig, historisk og psykologisk orientering. I det 20 århundre markerer Heidegger overgangen til hermeneutikken som en filosofisk disiplin. Heidegger står for en videreutvikling av tenkingen rundt den hermeneutiske sirkelen som innebærer at fortolknigen ikke lenger trenger å foregå i forhold til et språklig fenomen, men like gjerne skjer inne i fortolkeren selv. Dette betegnes som hermeneutikkens ontologisering fordi den hermeneutiske sirkelen heretter inngår som en: "...grundstruktur i den menneskelige væren og den menneskelige omgang med verden." (Møller & Gulddal, 1999, s. 32).

Det er Gadamer som, gjennom verket "Sannhet og metode", virkelig har befestet hermeneutikkens betydning innen filosofien spesielt og humanvitenskapen generelt. Om Gadamers vitenskapelige hensikt skriver Gulddal og Møller at han er opptatt av å grunnlegge humanvitenskapen på en erkjennelsesteori som ikke er overtatt fra naturvitenskapen. Metodespørsmålene må ikke bli det som styrer den humanvitenskapelige tenkingen fordi overdrevent fokus på metode "...lukker og innskærper potentialet i den umiddelbare erfaring..." (1999, s. 37).

Et vesentlig brudd med naturvitenskapelig metodeforståelse er at man innen hermeneutikken ser på objektivitet som et uopnåelig og ikke ønskelig forskningsideal. Forforståelsen er en naturlig del av menneskets "væren i verden" og kan aldri settes helt til side. Tvert i mot kan vår forforståelse i en del sammenhenger være en forutsetning for å få innsikt i det vi ønsker å undersøke. Gadamer var her influert av Nietzsche (Møller & Gulddal, 1999, ss. 33-37).

Kjernen i Gadamers hermeneutikk kan beskrives på følgende måte: "... at være åben over for den tekst, sag, person eller overlevering, som taler til os -og lytte til den andens meninger, uden at vi derfor behøver at glemme vore egne." (Møller & Gulddal, 1999, s. 37). Jeg oppfatter at dette innebærer å være lyttende overfor den andre/det en ønsker å undersøke samtidig som en lytter til seg selv. Evnen til å skille mellom seg selv og den andre er likevel vesentlig.

Min anvendelse av hermeneutikk i denne oppgaven handler om hvordan jeg konkret har nærmet meg det skriftlige materialet og arbeidet med utformingen av oppgaven. Det handler også om min dialog med informantene og det at jeg i det hele tatt kan skrive om et emne som ligger innenfor mitt eget fagfelt, altså om min egen forforståelse.

Det er informantenes forståelse av egne erfaringer, utfordringer og dilemma som er den rette for dem. Jeg har forsøkt å se disse erfaringene, utfordringene og dilemmaene med et utenfrablakk ved hjelp av ulike teoretiske perspektiv, og kommer kanskje i noen sammenhenger til en annen forståelse enn de har. Dette kan bety at de teoretiske perspektivene har gitt oss alle en dypere forståelse av det vi undersøker, eller det kan bety at flere forståelser står ved siden av hverandre. Samtidig vet vi at en annen innfallsvinkel, flere samtaler med de samme informantene, andre informanter, et annet bygdesamfunn eller en annen forsker ville gitt andre svar. Dette er noe av grunnlaget for hermeneutisk tenking (Møller & Gulddal, 1999, ss. 33-43), og er derfor uproblematisk. I denne typen forskning handler det om å finne en utvidet forståelse og innsikt, ikke å finne allmenngyldige sannheter. Samtidig vil en utvidet forståelse og innsikt, der mange kjenner seg igjen, etter hvert kunne skape en felles forståelse for en problemstilling.

Nyere humanvitenskapelig tenking er bl.a. preget av fenomenologien², som oppstod ved forrige århundreskifte som en protest mot det man oppfattet som et for snevert vitenskapelig bilde av hva mennesket er og hvordan vi samspiller med våre omgivelser. Det fenomenologiske intensjonalitetsbegrepet innebærer at vår ”bevissthet er rettet mot objekter i verden”, hvilket betyr at vi er avhengig av våre sanseinntrykk, som vi kobler sammen med tidligere erfaringer, for å forstå verden rundt oss. Husserl innførte begrepet tidlig på 1900 tallet og det er senere videreutviklet av Heidegger og Merleau-Ponty. (Svenaesus, 2005, ss. 45-49).

Heidegger regnes som en vesentlig bidragsyter til Husserls fenomenologiske retning. Han var opptatt av menneskets ”væren i verden” (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 65), -den historiske og kulturelle verden, der følelser, handlinger, språk og kommunikasjon er vesentlige elementer (Svenaesus, 2005, s. 49).

---

² Ordet "fenomenologi" kommer fra gresk *phainomenon* (det som viser seg) og *logos* (lære), og betyr følgelig læren om det som viser seg (for en bevissthet). Fen. har tre hovedretninger preget av Hegel, Husserl og engelskspråklig filosofi (Ariadne-kunnskapsbase-for-kulturfagene-uo-fenomenologi., 2011)

Merleau-Ponty var opptatt av menneskets pre-refleksivitet eller ”levd kroppslighet”. Dette innebærer at alle erfaringer setter kroppslige ”spor” som på en eller annen måte kommer til uttrykk i vår hverdag. (Svenaesus, 2005, s. 49). Han var influert av Husserl og Heidegger og er den første fenomenologen som setter kroppen framfor bevisstheten: ”...vår forståelse av verden er grunnet på vår kropps forståelse av sine omgivelser eller sin situasjon” (Österberg i: Merleau-Ponty, 1994, ss. V-VI)

Denne grunnlagsforståelsen preger den humanvitenskapelige tenkingen også i dag, og er derfor en del av det teoretiske fundamentet for denne oppgaven.

Mitt teoretiske ståsted i oppgaven er tema for neste kapittel. Et av de teoretiske perspektivene jeg der beskriver, er emosjonshåndteringsperspektivet. Dette perspektivet er i stor grad utviklet av Hochschild. For å knytte mitt teorivalg til den humanvitenskapelige grunnlagstenkingen tar jeg utgangspunkt i Hochschilds uttalelse om at målsettingen for hennes forskning var å gjenreise ”den sansende og følende aktøren” (Falch, 2010, s. 33). Slik jeg tolker ordbruken her, har det vært et ønske om å komme bort fra skillet mellom følelser og fornuft som har vært rådende vitenskapssyn siden Descartes tid. Med bakgrunn i rasjonell tenking som ideal skulle fornuften, frigjort fra alle følelser og all subjektivitet være sinnets redskap til utvikling og framskritt. (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, ss. 81,89,126), (Møller & Gulddal, 1999, s. 34). Dette synet har vist seg lite forenelig med den forståelsen av ”menneskets væren i verden” som humanvitenskapelig tenking etter hver har frambrakt,- og som Hochschild bygger sitt emosjonshåndteringsperspektiv på.

2.2 Samfunnsfaglig perspektiv

Denne oppgaven handler om fire sykepleieres hverdagslige erfaringer, utfordringer og dilemma i ei bygd i Nord Norge. For å analysere deres forståelse av eget hverdagsliv er det nødvendig å få en forståelsesramme for både sykepleierrollen og bygda. Dette åpner for å bruke et samfunnsfaglig perspektiv der rollebegrepet er vesentlig. Rollebegrepet

forklares i denne oppgaven ut fra en sosialantropologisk³ begrepsforståelse. Jeg har tatt utgangspunkt i Hylland Eriksens (2010) forklaring, som er basert på Goffmans teorier.

Den første fasen av analysearbeidet har vist at begrepene følelser og respekt er viktig for forståelsen av meningsinnholdet i datagrunnlaget. Jeg har derfor valgt Hochschilds emosjonshåndteringsperspektiv, som i stor grad bygger på Goffmans teorier, for å analysere data som handler om følelser. Goffmans begrep aktelse og framferd er brukt for å analysere data som handler om respekt.

Bygda er et samfunn som skapes av menneskene som bor der. Teorier som forklarer sammenhengen mellom samfunnsdannelsen og det ”grunnleggende menneskelige” er derfor vesentlig. Goffmans (1967a) analytiske begreper rundt sosiale samhandlingsregler, framkommet gjennom studier av ansikt-til-ansikt situasjoner, er derfor mye brukt i oppgaven. Goffman viser at det ”grunnleggende menneskelige” hele tiden skapes gjennom sosial samhandling, der ”deference and demeanor” utgjør det moralske aspektet. Disse begrepene har jeg oversatt til aktelse og framferd. Andre ord med tilnærmet samme betydning vil være *respekt* og det å *føre seg*.

Et bygdesamfunn er, med utgangspunkt i samfunnsfaglig begrepsbruk, preget av multiplekse relasjoner og helperson forståelse. Pga. tette relasjoner har menneskene i denne typen samfunn en ekstra sårbarhet med tanke på omdømme. I forbindelse med omdømmeproblematikk er begrepet relasjonell makt aktuelt.

Jeg har benyttet meg av tre doktorgradsarbeid i oppbyggingen av den teoretiske rammen for oppgaven

Lisbeth Holtedahl (1994) har skrevet om kjønnsroller i ei nordnorsk bygd på 70-tallet og Nina Foss (2008) har skrevet om oppfølging av psykiatriske pasienter i et nordnorsk bygdesamfunn i nyere tid. Bygdelivsperspektivene i disse avhandlingene er aktuelle for min oppgave.

---

³ Sosialantropologi er det sammenlignende studiet av sosiale prosesser, deres meningsinnhold og deres implikasjoner. Fagets viktigste metode er deltagende observasjon, som består i et langvarig feltarbeid innen et bestemt sosialt univers, med utgangspunkt i lokalt liv (Eriksen, 2010, ss. 24-25)

Wenche Falch (2010) har skrevet om emosjonshandtering i arbeidslivssammenheng. Hun tar utgangspunkt i emosjonssosiologien og benytter Hochschilds emosjonshåndteringsperspektiv i analysen av sitt datamateriale.

Sykepleiens profesjonstilhørighet forstås med bakgrunn i boka ”Anerkjennelse og profesjon” av Pettersen og Simonsen (2010). Begrepene tillit og makt benyttes profesjonsetisk sammenheng.

I denne redegjørelsen for oppgavens samfunnsfaglige perspektiv har jeg nevnt de viktigste begrepene i oppgaven. Disse blir definert under kap. 2.3.

2.3. Avgrensning av analytisk perspektiv

2.3.1 Orientering om begrepsbruk

I analysen har jeg valgt å benytte meg av rolle, aktelse og framferd og emosjonshandtering som hovedbegrep. Andre begrep blir benyttet i mindre utstrekning. Jeg har redegjort for begrepsvalgene i kapittel 2.2.

Hovedbegrepene medfører behov for definisjon av flere tilknyttede begrep. Begrep som står i sterk sammenheng med hverandre defineres under dette teorikapitlet, men jeg gjør også noen fortløpende begrepsdefinisjoner, eventuelt utvider begrepsforståelsen, i analysen. Eksempelvis vil forståelsen av ”sladder” framgå av analysekapitlet.

2.3.2 Rollebegrepet med bakgrunn i Goffmans teorier

Eriksen definerer rollebegrepet på bakgrunn av begrepet status: ”En sosial status er et gjenkjennelig, sosialt definert trekk ved en person som gir henne visse plikter og rettigheter.”, og rollen er ”...det dynamiske aspektet ved statusen” (2010, ss. 56-57)

Eriksen poengterer at en aktør⁴ har en viss frihet til å definere sin rolle innenfor de begrensninger statusen setter, men at et vanlig kjennetegn ved sosial samhandling er at

---

⁴ En aktør kan være en person eller en handlende instans, dvs. en kollektiv eller ikke-individuell instans, eksempelvis staten. (Eriksen, 2010, s. 56)

en rolleinnhaver som ikke innfrir omgivelsenes forventninger, risikerer sosiale sanksjoner fra de andre samfunnsmedlemmene.

Dette finner jeg igjen i Goffmans beskrivelser av ansikt til ansikt møter:

The combined effect of the rule of self-respect and the rule of considerateness is that the person tends to conduct himself during an encounter so as to maintain both his own face and the face of the other participants. This means that the line taken by each participant is usually allowed to prevail, and each participant is allowed to carry off the role he appears to have chosen for himself (1967b, s. 11).

Goffman analyserer hvordan sosial samhandling også dreier seg om å etablere og utøve roller som begge parter føler seg komfortabel og trygg i for unngå tap av ansikt både for seg selv og den andre. Han påpeker at samhandlingen foregår etter bestemte regler.

Hvis man ikke viser passende selvrespekt, risikerer man å bli oppfattet som skamløs, og hvis man ikke viser vilje til å hjelpe den andre med å berge ansikt, risikerer man å bli oppfattet som hjerteløs. Disse mekanismene får samhandlingen til å fungere, men betyr ikke at man har gjort en dypere evaluering av fellesskapet. Når rollene er etablert, vil man oftest fortsette å møtes ut fra disse premissene, hvilket virker konserverende på relasjonen (Goffman, 1967b, s. 11).

Goffman poengterer at når rollevalget er gjort, er det ikke lenger store variasjonsmuligheter:

Should the person radically alter his line, or should it become discredited, then confusion results, for the participants will have prepared and committed themselves for actions that are now unsuitable (1967b, s. 12).

Det er altså med bakgrunn i forvirringen og usikkerheten som oppstår i oss selv når vi opplever at medaktører gjør mer eller mindre radikale rolleforandringer at vi føler behov for å beskytte oss ved å sanksjonere deres handlinger/uttrykk.

I følge Eriksen utgjør sosiale statuser og tilsvarende roller en viktig del av samfunnsstabiliteten fordi det gir oss forutsigbarhet i hverdagen. Det er likevel et poeng at sosiale statuser aldri tar hele handlingsrommet fra aktørene fordi det aldri følger detaljerte instruksjoner med en status og fordi rolle og status aldri er identiske; en aktør må alltid fortolke status i sin rolleutøvelse. Dette innebærer at samme status, f. eks. statusen

sykepleier, vil gi ulike rollefortolkninger ut fra hver enkelt person som utøver yrkesrollen. (2010, s. 57)

Begrepet rolledistanse peker på at statusinnehavere, innen visse grenser, kan manipulere sine roller slik at de selv påvirker hvilket inntrykk medaktørene skal ha av dem. Det er en forutsetning at aktøren har en viss avstand til rollen sin for å kunne kontrollere hvilket uttrykk den skal ha. Eriksen viser til Goffmans "Vårt rollespill til daglig" (Eriksen, 2010, s. 58) som en av de beste framstillingene av rollespill og gjensidighet i litteraturen. Eriksen beskriver Goffmans samhandlingsanalyse som dramaturgisk og viser til at hans utstrakte bruk av teatermetaforer. Goffman ser livet som en scene og skiller mellom "frontstage" og "backstage". På scenen er vi oppmerksom på hvilke inntrykk vi skaper av oss selv og er opptatt av å framstille oss fordelaktig overfor omgivelsene. På bakrommet er vi derimot mer avslappet. Fordi vi ikke har det samme fokuset rettet mot oss der, føler oss tryggere og er mindre opptatt av å "ta regien". (Eriksen, 2010, ss. 56-59) Dette er noe av bakgrunnen for at det i rolleteoretisk sammenheng er vanlig å skille mellom individets offentlige og private selv.

Status- og rollebegrepene er teoretiske abstraksjoner som innebærer en oppdeling av "selvet". I følge Eriksen strider en slik tenking mot den vestlige oppfatningen av mennesket som et helhetlig og selvstendig handlende individ, og rolleteorien blir ofte kritisert for dette. (2010, ss. 61-62). Det er derfor viktig å være oppmerksom på at Goffman i de senere arbeidene går bort fra de teatraliske metaforene og endrer sin grunnforståelse til at mennesker "...i stor grad handler umiddelbart og oppmerksomt i forhold til andre, uten å "ha tid" til å orkestrere handlinger." (Foss, 2008, s. 74). Dette samsvarer også med det jeg tidligere har skrevet om den humanvitenskapelige grunnlagsforståelsen og det fenomenologiske begrepet intensjonalitet.

Gjennom Holvedahls (1994) definisjon av kvinnes sosiale tilhørighet i et bygdesamfunn på 70-tallet, kommer begrepene helsperson og multiplekse relasjoner fram. Holvedahl sier at "statusknipper" (1994, s. 71) som har empiriske kjennetegn på hel person er typisk for enkle samfunn. Hun henviser til Gluckman når hun sier at relasjonene i små samfunn er multiplekse:

Dvs. der er få status, men til det enkelte status-sæt er knyttet mange forskjellige roller - og dermed oppgaver. Statusen ”kvinde” kan for eksempel være tilstrækkelig i mange sammenhenge (Holtedahl, 1994, s. 71).

Jfr. definisjonen ovenfor refererer statusen kvinne i et lite samfunn til en helpersonforståelse av en aktør som har mange ulike roller og oppgaver og derfor befinner seg i en multipleks relasjon til omgivelsene.

Med bakgrunn i ovennevnte ser jeg på rolleteoriene som stiliserende verktøy; et ”kart” som kan hjelpe oss til en viss oversikt over det menneskelige ”myldreri”.

I det følgende vil jeg gå over på et annet aspekt ved ”kartet” som vi manøvrerer etter i forbindelse med sosial samhandling. Goffmans analyse av ansikt-til-ansikt situasjoner og hans perspektiver på aktelse og framferd gir en oversikt over våre internaliserte regler for sosial samhandling. Dette omhandler teorier som bygger på ”det grunnleggende menneskelige”, altså dypt moralske verdier.

2.3.3. Om aktelse og framferd i Goffmans teorier.

Goffman ser på behovet for aktelse fra andre som grunnleggende i mennesket. Det er dette som ligger bak den selvreguleringsmekanismen som oppstår i samspillet mellom individ og samfunn:

The individual may desire, earn and deserve deference, but by and large he is not allowed to give it to himself, being forced to seek it from others. In seeking it from others, he finds that he has added reason for seeking them out, and in turn society is given added assurance that its members will enter into interaction and relationships with one another (Goffman, 1967a, s. 58).

Goffman beskriver hvordan rituell samhandling utvikler samfunnsmedlemmenes evne til å være mottakelig overfor hverandre. Idealet er å ha et ansikt utad som er i samsvar med ”selvet” og egne følelser, være stolt, opprettholde verdighet og ære, ha vurderingsevne, finfølelse og være i likevekt. Dette vurderer Goffman som de viktigste elementene i det han refererer til som ”universal human nature”. (1967b, ss. 44-45).

I oppgaven benytter jeg sosiale samhandlingsregler synonymt med det Goffmann betegner som rituelle samhandlingsregler.

Goffman argumenterer for at det grunnleggende menneskelige skapes gjennom samhandlingen med omgivelsene:

The general capacity to be bound by moral rules may well belong to the individual, but the particular set of rules which transforms him into a human being derives from requirements established in the ritual organization of social encounters (1967b, s. 45).

Vår menneskelighet skapes gjennom rituell organisering av sosial samhandling. Dette skjer fordi enhver samfunnsdannelse er avhengig av selvregulerende medlemmer.

Foss sier følgende om Goffmans rituelle perspektiv:

Når dagliglivets situasjoner ses ved hjelp av Goffmans rituelle perspektiv, overfører man den analytiske forståelsen av hvordan mennesker forholder seg til det hellige i religiøse ritualer, til analyse av hvordan de forholder seg andre personer i dagligdagse situasjoner. Anvendt på ansikt til ansikt situasjoner, innebærer dette oppmerksomhet på hvordan deltakerne gjør ære på hverandre, og på fordringer i situasjonen. (Foss, 2008)

Foss viser her sammenhengen mellom forståelse av det hellige i religiøse ritualer og forståelse av menneskelig samhandling i Goffmans rituelle perspektiv.

Sosiale samhandlingsregler som vi praktiserer gjennom ”alminnelig høflighet” er altså i sin grunnleggende form moralske normer som blir internalisert gjennom samhandlingen med omgivelsene. Denne typen regler har en allmenngyldig karakter selv om ulike kulturer vil innebære at samhandlingsreglene får ulike uttrykk. Eksempelvis er det store kulturforskjeller mellom norske og kinesiske høflighetsuttrykk. (Goffman, 1967a, ss. 47-56)

Gjennom praktisering av høflighetsregler uttrykker vi respekt eller aktelse for hverandre. Begrepet aktelse definerer Goffman på følgende måte:

By deference i shall refer to that component of activity which functions as a symbolic means by which appreciation is regularly conveyed to a recipient of this recipient (1967a, s. 56).

Aktelse refererer til den delen av en handling som fungerer som et symbolsk middel for regelmessig uttrykt verdsetting av en mottaker overfor den samme mottakeren (min oversetting).

Jfr. Goffmans definisjon vises aktelse gjennom aktiv handling. Aktelse står derfor i sammenheng med begrepet framferd/evne til å føre seg; når vi har en god framferd/kan føre oss, viser vi aktelse for andre mennesker. Samtidig vil måten vi viser aktelse på avsløre overfor andre om vi er høflige personer/har evnen til å føre oss og i siste instans er en pålitelig person. (Goffman, 1967a, ss. 81-85). Aktelse kan også forstås som respekt. Jeg bruker ordet respekt i dagligspråk-sammenheng i oppgaven, når jeg ikke refererer direkte til Goffmans samhandlingsperspektiv.

Goffman (1967a) sier videre at reglene for aktelse i sosial samhandlingsprosesser kompliseres av at ulike kulturer har ulike høflighetsregler, at ulike omstendigheter kan endre betingelsene for hva som blir akseptert innenfor normen av høflighetsregler og av at agentene har ulike statuser. Goffman benytter begrepene symmetriske og asymmetriske regler for å beskrive sammenhengen mellom status og høflighetsregler. Symmetriske regler viser til regler som gjelder for agenter med samme status, mens asymmetriske regler gjelder for relasjoner av ulik status. Kort oppsummert betyr altså dette at praktiseringen av det vi omtaler som vanlig høflighet er avhengig av kultur, situasjon og status. Multiplekse relasjoner er en ytterligere kompliserende faktor fordi dette kan innebære at samme aktører må praktisere ulike sett av høflighetsregler overfor hverandre.

Jfr. Goffmans analyse av ansikt til ansikt regler, ivaretar de også menneskets behov for å ha en urørbarhetssone rundt seg. Goffman omtaler dette ved hjelp av begrepet "ideal sphere". Han definerer den menneskelige urørbarhetssonen med henvisning til Simmel:

Although differing in size in various directions and differing according with whom one entertains relations, this sphere cannot be penetrated, unless the personality value of the individual is thereby destroyed. A sphere of this sort is placed around man by his honor. (Goffman, 1967a, s. 62).

I denne oppgaven vil bruken av begrepet privat sfære referere til Goffmans forståelse av menneskets behov for å definere sin egen urørbarhetssone.

Det er et vesentlig poeng hos Goffman (1967a) at høflighetsregler transformerer både handling og mangel på handling til et uttrykk: "...whether the individual abides by the rules or breaks them, something significant is likely to be communicated." (1967a, s. 51). Han er videre opptatt av at sosiale samhandling ikke bare tolkes av de involverte

aktørene, men også av omgivelsene. Hvis en person er oppmerksom på dette fenomenet, kan det resultere i bevisst bruk av relasjonell makt. Dette sier Goffman mer eksplisitt på følgende måte:

When a putative recipient fails to receive anticipated acts of deference, or when an actor makes clear that he is giving homage with bad grace, the recipient may feel that the state of affairs that he has been taking for granted has become unstable, and that an insubordinate effort may be made by the actor to reallocate tasks, relations and power. (1967a, s. 61).

Når en forventet anerkjennende handling/tegn på aktelse uteblir eller noen viser tegn på ringakt, vil mottakeren oppleve at forhold en har tatt for gitt er blitt ustabile og at det vil bli gjort forsøk på å endre oppgaver, relasjoner og makt. Dette vil eksempelvis kunne skje i forhold mellom over- og underordnet i arbeidslivet, men også mellom mennesker som er på samme nivå

Det er ingen tvil om at det ligger mange muligheter til overflatiske uttrykk for respekt i de sosiale samhandlingsreglene som Goffman (1967a) har analysert. Her kan til og med et falskt eller hånende budskap være skjult.

Å bli utsatt negative utfall fra andre mennesker innebærer risiko for tap av ansikt og utløser et behov for å ta var på sin egen stolthet, ære og verdighet. (Goffman, 1967b, ss. 8-10). I profesjonell sammenheng har en også en eksplisitt plikt til å dempe egne følelsesmessige reaksjoner av hensyn til den hjelpetrequende. Dette innebærer at det er nødvendig å kunne håndtere egne følelser og emosjoner.

2.3.4. Emosjoner og arbeidsliv

Begrepet emosjoner er et ”ladet” og vanskelig begrep. Det vekker lett assosiasjoner til ukontrollerte gråt- eller latterutbrudd, sinne og sårbarhet. Dette er følelsesuttrykk som Goffman relaterer til ”tap av ansikt” (Goffman, 1967b, s. 8), hvilket vi selvfølgelig ønsker å unngå i forbindelse med profesjonsutøvelse. Samtidig er det ikke mulig å legge egne følelser til side når en er på arbeid. Etter å ha gjort en undersøkelse på forekomst av emosjonelt arbeid blant arbeidstakere i Storbritannia fant Mann (1999) grunnlag for å fastslå at følelsesuttrykk er svært hyppig forekommende i arbeidshverdagen. Hun mente

at dette funnet burde være ”...the final nail in the coffin...” (1999, s. 365) for de som har hevdet at følelser ikke spiller noen rolle i en rasjonell arbeidslivssammenheng.

Fordi følelser alltid inngår i menneskelige møter, løper vi samtidig en stadig risiko for tap av ansikt hvis vi uttrykker følelser som vekker negative reaksjoner hos andre:

The person must restrain his emotional involvement so as not to present an image of someone with no self-control or dignity who does not rise above his feelings. (Goffman, 1967b, s. 37).

Som Goffman har observert i sine studier av ansikt-til-ansikt situasjoner, er det viktig å framstå som en person som opptre med verdighet og har god selvkontroll. Dett gjelder ikke minst i profesjonell sammenheng.

De yrkesetiske retningslinjene understreker at sykepleieren, med bakgrunn i erkjennelsen av sin profesjonsmakt⁵ har et særlig ansvar for ansikt-til-ansikt møter med brukere/pasienter og pårørende:

Sykepleierens fundamentale plikt er å vise omsorg for mennesker som lider, uansett hva årsaken til lidelsen måtte være. Sykepleieren må erkjenne egen profesjonsmakt i møte med pasientens og nære pårørendes sårbarhet (Norsk-sykepleierforbund, 2007).

Det forventes at sykepleieren er i stand til å opptre støttende og på pasientens premisser. Dette betyr at han må sette sin egen dagsform, egne bekymringer og eventuelle personlige antipatier til side for å ivareta pasientens interesser på best mulig måte.

Arbeidsgiver vil stille seg bak yrkesetiske retningslinjer og bruke disse som forventet standard. Samtidig vil arbeidsgiver forvente solidaritet i forhold til budsjettvedtak og administrative prioriteringer. Derfor vil sykepleiere kunne erfare at de kommer under press for å oppfylle dette tosidige kravet, noe som vil innebære emosjonelle utfordringer.

---

⁵ Pettersen og Simonsen henviser til Foucault når de sier at profesjonsmakt handler om makt knyttet til kunnskap: ”Profesjonenes berettigelse, legitimitet og ansvar har nøye sammenheng med den kunnskapen de forvalter. Det gir profesjonene en maktposisjon å snakke og handle ut fra.” (2010, s. 64)

Den allmennmenneskelige, implisitte forventningen om selvkontroll, som inngår i dagliglivets sosiale møter for å unngå pinlige situasjoner og tap av ansikt, er altså ytterligere forsterket i profesjonell sammenheng. Dette innebærer behov for det man innen emosjonssosiologien betegner som emosjonshåndteringsperspektivet (Falch, 2010, s. 33)

Emosjonsbegrepet –i samspill med følelser og fornuft.

Arne Næss sier om følelser:

De oppstår spontant i møte med oss-selv-og-verden. Jeg bruker bindestrek for å minne om at ingen skarp grense kan trekkes mellom oss og verden rundt. Og det er ikke slik at vi bare *har* følelser, like lite som vi *har* relasjoner, men vi *er* følelser og relasjoner. Vi kan ikke stille oss utenfor oss selv. De tanker følelser og relasjoner vi identifiserer oss med, *er* en del av oss selv i vid forstand (1999. Ny utgave 2000, s. 22).

Følelser er altså uløselig knyttet til menneskets ”væren i verden”, som en naturlig del av våre relasjonelle forbindelser til omverdenen og vår egen identitet.

Næss viser til Spinoza når han understreker at følelsene hele tiden står i samspill med fornuften, i betydningen *ratio*⁶. Det er følelsene som motiverer oss til å handle eller endre holdninger, men vi er/bør være i stand til å vurdere egne, øyeblikksopplevde følelser og sette dem i sammenheng med andre følelseserfaringer og etablerte livsverdier, slik at vi kan gjøre veloverveide beslutninger mht. handlings- eller holdningsalternativene (1999. Ny utgave 2000, s. 23).

Det er en sammenheng mellom begrepene følelse og emosjon som ofte kan være vanskelig å få tak i. Falch viser til Mann som gjør en oppsummering av emosjonsbegrepet ved å vise til ulike nåtidige teoretikere og konkluderer med at:

De fleste teoretikere synes å være enig om at emosjoner består av kognitive prosesser, en opplevelsesmessig følelse og fysiologiske forandringer og de har en atferdsmessig side (Falch, 2010, s. 36).

---

⁶ Ratio. Jeg oppfatter at Næss her henviser til det gamle greske fornuftsbegrepet. Om dette sier Molander: ”Den grekiska vetenskapen var grundad i en kunnskapsteoretisk rationalism, det vill säga ståndpunkten att i sitsta hand *förnuftet* avgör vad som är korrekt kunskap, inte iakttagelser och experiment.” (1996, s. 65) Fornuftsbegrepet som her omtales er basert på moralske og åndelige verdier der: ”meningen med det intellektuella företaget er at få visdom snarare än at förvärva kunskaper.” (1996, s. 64)

Emosjonen forutsetter altså kognitive prosesser som involverer en, på et eller annet plan, erkjent følelse og har et fysiologisk- og atferdsmessig uttrykk. Med andre ord vil en erkjent følelse alltid ha et emosjonelt aspekt. Hvordan uttrykket blir, avhenger av styrken i den følelsesmessige opplevelsen og aktørens evne til emosjonskontroll.

Emosjonshåndteringsperspektivet

Falch (2010) viser til Hochschilds emosjonshåndteringsperspektiv som er rettet mot den emosjonelle delen av lønnsarbeidet og innebærer ansikt-til-ansikt situasjoner. Denne typen relasjoner vil skape følelser hos begge parter, som det blir viktig for lønnsarbeideren å tilpasse til omgivelsenes rolleforventninger og arbeidsgivers kontrollbehov (Falch, 2010, s. 38). Hochschild bygger i stor grad sin teori på Goffmann og Freud, men avgrenser seg til begge to ved å poengtere at emosjonshåndteringsperspektivet står i kontrast til det teatraliske hos Goffmann og det psykoanalytiske hos Freud. (Falch, 2010, s. 35)

I følge Falch (2010) skiller Hochschild mellom begrepene emotional work og emotional labor.

Emotional work foregår som en indre prosess i alle mennesker uavhengig av lønnsarbeidet og har en privat nytteverdi. Jeg kan ikke se at Falch har oversatt dette begrepet til norsk, men velger selv å benytte begrepet emosjonshåndtering i betydningen emotional work.

Emotional labor oversetter Falch til emosjonelt arbeid på norsk. Dette begrepet har en nytteverdi fordi fenomenet oppstår i forbindelse med salg av egen arbeidskraft

Emosjonelt arbeid omhandler det arbeidet lønnsinntakeren utøver overfor seg selv for å justere seg inn mot det ansikt-utad som omgivelsene forventer av ham.

Mann & Cowburn viser til Hochschild som den som først definerte emotional labor i 1983, og sier videre at Brotheridge & Lee har definert emosjonelt arbeid på følgende måte i 2003:

...effort involved when employees "regulate their emotional display in an attempt to meet organizationally based expectations specific to their roles" (Mann & Cowburn, 2005, s. 154).

Mann & Cowburn (2005) forklarer videre at formelle eller uformelle forventninger fra omgivelsene spesifiserer hvilke følelser som kan uttrykkes og hvilke som må undertrykkes. Hvis det ikke er samsvar mellom den ansattes faktiske følelser og de følelsene han uttrykker som følge av omgivelsenes forventninger, vil det oppstå en emosjonell dissonans. Det er emosjonell dissonans som fører til emosjonelt arbeid.

Falch (2010) refererer til Hochschild når hun sier at det emosjonelle arbeidet lønsmottakeren utøver overfor seg selv kan foregå på to plan, og kalles overflate- og dybdespill. I overflatespillet uttrykker lønnsarbeideren noe annet enn det han egentlig føler. I dybdespillet arbeider lønnsarbeideren med å justere egne følelser inn mot de sosiale forventningene for å oppnå samsvar mellom egne følelser og forventede følelser (Falch, 2010, ss. 37-49). Dette stemmer overens med Mann & Cowburn sin redegjørelse for de samme begrepene (2005, s. 154).

I følge Falch (2010) kan begrepet emosjonelt arbeid være anerkjent av arbeidsgiver, men arbeidet kan også være usynlig fordi arbeidsgiver ikke er oppmerksom på at det eksisterer, eller bevisst velger å se på det som ikke relevant. Et usynlig arbeid blir selvfølgelig ikke belønnet eller tilknyttet kompetansekriterier. Falch presiserer at opplevelse av emosjonell dissonans er en del av det allmennmenneskelige erfaringsgrunnlaget, men at det kan føre til stress hvis vi stadig utsettes for denne typen situasjoner.

Det er når det emosjonelle arbeidet i hovedsak foregår gjennom overflatespill at lønsmottakeren opplever størst belastning (Mann & Cowburn, 2005, s. 160).

Begrepene emosjonshåndtering, emosjonelt arbeid, emosjonell dissonans, overflate- og dybdespill vil bli brukt som en del av min analyse.

2.3.5 Sykepleier i bygda

Å være sykepleier i bygda der jeg har foretatt mine intervju, handler om profesjonsutøvelse i et samfunn der den sosiale samhandlingen innebærer multiplekse/flerlinjede relasjoner. Begrepsbruken peker på at innbyggerne forholder seg til få personer som har flere roller i motsetning til store samfunn der relasjonene ofte er uniplekse/enlinjede. Derfor er relasjonene i et lite samfunn regnet som mer komplisert å håndtere sammenlignet med relasjonene i større samfunn (Eriksen, 2010, s. 87).

Ethvert samfunn vil utvikle sin egen kultur. Jeg har valgt å forholde meg til Høltedahls kulturdefinisjon. Gjennom denne definisjonen kommer også forståelsen av begrepet relevansregler fram:

Med kultur henviser jeg til de *regler*, som ligger til grunn for folks daglige handlinger, relevansregler. Disse regler bestemmer, hvilke træk ved situasjoner og i møder mellem folk, som skal gøres gældende, relevante. De bestemmer også, hvilke opgaver, som skal udføres og på hvilke måder. Systematisk håndhævelse af relevansregler for opgaver, situationer og personer er vigtige tandhjul i det maskineri, som fører til det aggregerede mønster, det sociale system, som vi til enhver tid finder i et lokalsamfund (Høltedahl, 1994, s. 70).

Jeg forstår med dette at relevansregler er regler som skapes gjennom sosiale samhandlingsprosesser og etter hvert befester seg som mønstre man handler ut fra. De er relevante for den kulturen de opprettholder, men ikke nødvendigvis i et annet samfunn. Samtidig vil regler som er relevante i en type samfunn også kunne være relevante i et annet samfunn av lignende karakter. Eksempelvis vil ulike bygdesamfunn etter all sannsynlighet utvikle en del relevansregler som er like.

Et historisk tilbakeblikk

Lisbeth Høltedahl (1994) beskriver etterkrigstidens bygdesamfunn som et raskt skiftende samfunn. Man beveget seg bort fra et kjønnsdelt arbeidsfellesskap i bygda/på havet til at mennene i større grad ble avhengige av pendlertilværelsen og kvinnene ble igjen i bygda for å ivareta tradisjonelle omsorgsoppgaver. Den eldste

kvinnegenerasjonen fikk i stor grad sin bekreftelse gjennom husmorrollen og omsorg for fellesskapet basert på et altruistisk⁷ omsorgsideal.

Holtedahl beskriver handlingsfellesskapet 1970-tallet i bygda "Veggfjord" som både "kontrollerende og bekreftende" (1994, s. 206) for kvinnene. Hva som ble mest framherskende av de bekreftende og kontrollerende mekanismene, var avhengig av den enkelte kvinnes livsomstendigheter.

Jeg oppfatter at den sterke kvinneidentiteten som preget etterkrigstidens bygdekvinnerolle også satte sitt preg på bygdesamfunnet generelt, og at man i denne sammenhengen kan si at bygda var preget av bekreftende og kontrollerende samfunnsstrukturer, om enn ikke i samme grad som i det eksplisitte kvinnefellesskapet.

Den bygdekulturen Holtedahl her beskriver er etter min oppfatning sammenlignbar med mange nordnorske bygder på 1970 tallet. Jeg har tatt med dette historiske tilbakeblikket for å vise samfunnstrekkene som eksisterte på den tiden den eldste informanten i denne undersøkelsen begynte å arbeide som sykepleier i bygda.

Bygda i dag

Gjennom de siste 30-40 årene har det skjedd store endringer i befolkningstall og -sammensetning, kjønnsroller og utdanningsnivå på landsbygda. Ikke minst er de tradisjonelle kvinnelige verdiene også her blitt mindre synlige og mindre verdsatt, -som de ble i byene på 70-tallet (Holtedahl, 1994, s. 121). På lik linje med byene, preges bygdene i dag av et omfattende offentlig omsorgsapparat, der sykehjem og hjemmesykepleie inngår som en del av basis-virksomheten i det offentlige tjenestetilbudet. Dette er funksjoner som ivaretas av informantene i denne undersøkelsen.

Folk på landsbygda har TV, mobiltelefoner og internett, danner sine egne nettverk basert på familie, barndomsvenner, studiekamerater og kolleger, og facebook og

---

⁷ Altruisme. Begrepet er laget av den fr. filosofen Auguste Comte (1798-1857). C. var preget av nat.vit.tenking og regnes som skaper av 1800-tallets positivisme og en av sosiologiens grunnleggere. Altruisme betyr: ", uselvisk og offervillig holdning og handling overfor medmennesker, motsatt *egoisme*." C. hevdet at det å "leve for andre" er den høyeste og mest moralske form for liv og fikk mange, nærmets religiøse, tilhengere i sin samtid. Altruisme kan ses som egoisme i forkledning fordi man som regel ikke kan skille mellom disse to begrepene-ofte vil en selv profitere på å gjøre noe godt for andre (Aschehoug & Gyldendals-store-norske-leksikon, 1996 bind 1 s 227, bind 3 s 456) .

tekstmeldinger er i store trekk de framherskende kommunikasjonsformene, -her som i byene. Det bekreftende og kontrollerende fellesskapet i bygdene, jfr. Holtedahls (1994) beskrivelse av utviklingen i etterkrigstiden, er sannsynligvis ikke tilstede i samme grad som tidligere. For noen kan dette innebære en lettelse, for andre betyr det ensomhet og/eller utvikling av ulike psykososiale problemer, som igjen kan medføre behov for oppfølging av psykiatriske sykepleiere eller helsesøstre. Disse funksjonsområdene er også representert i undersøkelsen.

Når de historiske utviklingstrekkene er nevnt, vil det selvsagt fremdeles være forhold som skiller land og bygd. Nina Foss (2008) viser til Cohen når hun sier at bygdefolk kjenner hverandre fra mange ulike sammenhenger og derfor gjerne tror de forstår hverandres liv bedre enn de gjør. Et bygdesamfunn karakteriseres altså av at man kjenner hverandre både personlig og gjennom andre. Dette gjør aktørene, deres handlinger og utsagn, mer synlige for hverandre. Det vi selv oppfatter at en aktør uttrykker, videreformidler vi uten at aktøren selv kan kontrollere hva som formidles og hvordan dette skjer. Selvsagt vil vi alle forsøke å framstå i et best mulig lys og redigere vår egen opptreden ”frontstage”, men det er ikke alltid vi opptrer med stor nok overbevisning. Aktørene i et bygdesamfunn skaper derfor hverandres omdømme, slik at de”...blir en del av fellesskapets levende og konkrete hukommelse.” (Foss, 2008, s. 107) - på godt og ondt.

Omdømme og makt

Når vi skaper hverandres omdømme, skaper vi samtidig en måte å ”se” eller forstå hverandre på som kan bli tvingende eller kontrollerende for den enkelte. Sagt med andre ord innebærer det å skape hverandres omdømme at vi har en definisjonsmakt overfor hverandre.

Maktbegrepet er et av de mest omfattende og vanskelige begrepene i humanvitenskapelig sammenheng. Maktperspektivet i denne oppgaven er bare aktuelt i betydningen profesjons- og relasjonell makt, som en del av grunnforståelsen om makt som et alltid tilstedeværende element i menneskelig samhandling.

Den teoretikeren som har utforsket maktbegrepet i størst grad er Foucault. Hans maktteorier er for omfattende til å bli viet stor plass i denne oppgaven, men jeg har festet meg ved Lundbys forståelse av relasjonell makt, som bygger på Foucaults teorier:

Han (Foucault-min framheving) gikk fra å snakke om ”makt” til ”maktforhold”, og brøt med enhver idè om makt som noe monolittisk og ensidig. I den forstand utviklet han en idè om makt som baserer seg på samhandling. For Foucault kan ikke makt ses som noe i seg selv, men noe som ”viser seg” gjennom de sporene som kan finnes gjennom hverdagens samhandling, i institusjonalisert sosial praksis, i diskurser, i kunnskap som oppstår, og i subjektiviteter eller den måten vi er i stand til å tenke på ”den personen” på. (1998, s. 94)

I følge Lundbys forståelse av Foucault, kan vi se på makt som et relasjonelt fenomen som bare viser seg gjennom samhandling og de måter vi forholder oss til omgivelsene på. Når jeg sier at sambygdingen utøver definisjonsmakt når vi skaper hverandres omdømme, er det med bakgrunn i formuleringen om at det ligger makt i ”subjektiviteter eller den måten vi er i stand til å tenke på ”den personen” på”.

Lundby poengterer at når Foucault definerer makt som en alltid tilstedeværende faktor i menneskelige relasjoner, så innebærer dette en samtidig mulighet for motstand. I dette ligger forståelsen av maktens produktive krefter.

Foucault er også opptatt av makt som samfunnsskapte ”sannheter”:

...noen konstruerte ideer får status som sanne. Disse ”sannhetene” er ”normaliserende” i den forstand at de konstruerer normer som folk blir oppmuntret til å forme eller skape sine liv rundt. Derfor er dette ”sannheter” som har bestemmende virkning på folks liv (Lundby, 1998, s. 96).

Samfunnsskapte sannheter er altså med på å forme menneskers liv og er derfor et maktuttrykk. Dette kan eksemplifiseres ved de ”kontrollerende og bekreftende” mekanismer som Høltedahl (1994) har beskrevet i etterkrigstidens bygdesamfunn.

2.3.6 Sykepleiens profesjonstilhørighet.

I motsetning til bygdekvinnes foreningsbaserte omsorg for fellesskapet, handler sykepleierfunksjon i bygda i dag om profesjonsutøvelse, -om enn basert på mye av det

samme historiske, altruistiske verdigrunnlaget (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 35).

Profesjonsbegrepet forstås på følgende måte i oppgaven:

Med begrepet profesjon forstår vi en type yrkesmessig organisering av arbeid. En bestemt personkrets-personer med en viss utdanning-gis retten til å utføre visse arbeidsoppgaver, og til å gjøre det mer eller mindre autonomt. Til grunn for denne retten eller jurisdiksjonen ligger en anerkjennelse av arbeidsoppgaver i samfunnmessig betydning og av deres karakter i det vi har kalt ”praksis”. Det politiske fellesskapet har tillit til at yrkesgruppen-i kraft av sin kompetanse-vil kunne ivareta oppgaver av allmenn interesse. Videre har det tillit til at profesjonen som en sammenslutning vil kunne garantere at disse oppgavene blir utført i henhold til standarder for god yrkesutøvelse. Det betyr at det til en profesjon er knyttet bestemte normative føringer (Molander og Terum i:Pettersen & Simonsen, 2010, s. 10).

Denne definisjonen viser at det politiske fellesskapet har tillit til en profesjon på bakgrunn av deres kompetanse, og at det er knyttet bestemte normative føringer til profesjonen.

I Norge baserer sykepleierne sin yrkesutøvelse på egne yrkesetiske retningslinjer (Norsk-sykepleierforbund, 2007), der profesjonsmakt settes opp mot den/de profesjonsavhengiges sårbarhet. Jeg benytter meg her av ordet ”profesjonsavhengig” for å peke på at ”primær-relasjonene i helsevesenet er asymmetriske” (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 98) og derfor betinget av pasientens tillit. Det er dette tillitsforholdet som skaper sårbarheten i relasjonen.

Nortvedt & Grimen sier at det er særlig tre trekk ved tillitsbegrepet som blir trukket fram i teoretisk litteratur; tillitsgiver blir sårbar overfor tillitsmottakers onde vilje eller manglende kompetanse, tillit reduserer kompleksitet og tillit kan ikke påtvinges eller kjøpes (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 99).

Sykepleiefaglig profesjonsetikk bygger i stor grad på Løgstrups forståelse av tillitsbegrepet som en ”suveren livsyttring” (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 102), altså som en del av det allmennmoralske grunnlaget. Denne formen for tillit kan beskrives på følgende måte:

En grunnleggende tillit til verden og andre mennesker er en nødvendig betingelse for meningsfylt handling overhodet. Denne tilliten kan ikke forklares videre. Den bare er der, og kommer til uttrykk i alt vi tar for gitt i tenking og handling (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 102).

Løgstrup (1956, ny utg. 1992) har på bakgrunn av sin forståelse av tillitsbegrepet formulert det ”etiske kravet”, som handler om konsekvensen av å få tillit. Når en er tillitsmottaker, innebærer det: ”...at ha en annen människas liv i sin hand.” (1956, ny utg. 1992, s. 60). Om dette sier Løgstrup:

Ur detta elemenära beroende och denna omedelbara makt uppstår kravet om att ta vara på det i den andres liv som är beroande av en själv och som man har i sin makt,...(1956, ny utg. 1992, s. 60)

Løgstrup snur på denne måten den uttrykte tilliten til et krav om å ta vare på det sårbare livet som man har fått i ”sin hand”. I dagligtale vil tillitsbegrepet i sterkere grad være preget av en mer moderne forståelse, der det å gi tillit innebærer en kalkulert risiko: ”Det er å kalkulere inn muligheten for at den som får tillit, kan handle annerledes enn tillitsgiveren forventer, og at han kan skade tillitsgiveren” (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 103).

I analysen vil jeg poengtere når jeg benytter tillitsbegrepet jfr. profesjonsetisk forståelse.

Maktbegrepet som refererer til profesjonsmakt må, med bakgrunn i Løgstrups forståelse av tillit, knyttes til risikoen for misbruk av tillit fra mennesker som en profesjonsutøver har i sin makt. Det er også tenkelig at denne tilliten kan misbrukes på bakgrunn av kunnskapsmakt. Dette jfr. Foucaults anvendelse av begrepet.

Sykepleieprofesjonen er nært tilknyttet velferdsstatens utvikling. Pettersen og Simonsen siterer sosialhistorikeren Anne Lise Seip som sier at ”Velferdsstaten er sine profesjoner” (2010, s. 8). Videre definerer de det profesjonsetiske perspektivet på følgende måte: ”...den enkelte profesjonsutøvers etiske ansvar og profesjonens samlede etiske ansvar for det samfunnsoppdraget den har.” (2010, s. 11).

Med bakgrunn i ovennevnt hevder jeg at informantene i denne undersøkelsen utfører sitt samfunnsoppdrag i kraft av å være profesjonsutøvere i en velferdsstat. Som følge av sin

yrkesrolle forvalter de et etisk ansvar i møte med brukere/pasienter på vegne av sin profesjon, på oppdrag fra kommunen og i siste instans fra storsamfunnet.

Hvis jeg nå knytter til den historiske dimensjonen ved bygdelivet, er informantene i denne undersøkelsen ikke ”bare” sykepleiere i bygda, men de er profesjonsutøvere på samfunnsoppdrag blant mennesker med felles historie i et lokalsamfunn preget av multiplekse relasjoner. -Noen ganger kan være på sin plass å ”si ting på fint” for å løfte fram en problemstilling fra hverdagsligheten.

Kap. 3. Metode

3.1. Min forforståelse

Jeg har arbeidet som sykepleier siden 1988, de siste 16 årene med hovedvekt på ledelse i en av landets minste kommuner. Jfr. det jeg skrev innledningsvis, er det ingen tvil om at denne oppgaven har et innenfra-perspektiv. Historien om ”Gutten med det fjerne blikket” eksemplifiserer mine egne erfaringer med å bo og arbeide i samme bygd. Et annet eksempel er opplevelsen av faglig utilstrekkelighet i forbindelse med akuttmedisinske hendelser i kommunen. Denne erfaringen har vært motivasjon for mitt bidrag til utviklingen av en kommunal akuttmedisinsk samhandlingsmodell, Bjarkøymodellen.⁸

Gry Paulgaard (1997), som har skrevet om å gjøre feltarbeid i egen kultur. Hun henviser til vår tids hermeneutiske vitenskapstradisjonen når hun argumenterer for at forståelse og innsikt ikke bare kan relateres til det vi forsker på, men også til forskerens bakgrunn: ”Forståelse vil alltid innebære et prinsipp om ”oversettelse” på bakgrunn av den forutforståelsen forskeren har.” (Paulgaard, i: Fossåskaret, et al., 1997, s. 75). Dette omtaler hun som et innenfra-perspektiv.

Paulgaard (1997) poengterer også at den innsikt og forståelse en er ute etter i humanvitenskapelig sammenheng ikke handler om *absolutt*- eller *egentlig* forståelse,

---

⁸ Bjarkøymodellen; en modell for tverrfaglig akuttmedisinsk samarbeid i distriktene med involvering av sykepleiere fra kommunal pleie- og omsorgstjeneste. (Hilpüsch F, Parschat P, et al., 2011)

men om *posisjonert* forståelse: ”Forskerens erfaringer og kunnskaper gir tilgang til noen former for innsikt og skygger for andre.” (1997, s. 75).

På denne bakgrunnen mener jeg at jeg har mulighet til å bidra til innsikt i en del områder som omhandler det å bo og arbeide som sykepleier i et lite samfunn, som andre med et klart utenfra-perspektiv kanskje ikke ville hatt. Samtidig er jeg blind for egne hverdagslige selvfølgeligheter. Dette forsøker jeg å rette opp ved hjelp av grundig gjennomgang av datamaterialet, slik at jeg har mulighet til å se det fra ulike vinkler. De teoretiske perspektivene hjelper meg til en annen forståelse og innsikt og gir meg en form for utenfra blikk.

Jeg har skapt en viss distanse til forskningsfeltet ved å intervju sykepleiere i en annen bygd enn der jeg selv arbeider og bor. Det er likevel helt klart at min egen sykepleiefaglige grunnutdanning, omsorgsrelaterte ledererfaring og erfaring med å utøve praktiske sykepleiefaglige oppgaver i egen bygd, har gitt meg innfallsvinkelen til oppgaven og spiller med i både datainnsamlingen og analyseprosessen. Det er heller ingen tvil om at jeg kjenner meg igjen i mange av de erfaringene informantene beskriver.

3.2. Kvalitativ metode

Utvalg av informanter

Jeg har foretatt 4 intervju med sykepleiere fra en kommune i Nord-Norge. Informantene har et aldersspenn på ca 30 år mellom den eldste og den yngste. Alle bor og arbeider i bygda, alle er kvinner og har familiær tilknytning til bygda. Kommunen har stort sett vært deres arbeidsgiver siden de var ferdig utdannet.

Jeg valgte å rekruttere alle informantene i samme kommune. Dette valget begrunner jeg med muligheten til å få en dypere forståelse for problemstillingen fordi informantene kunne samsnakkes. Jeg valgte å foreta 2 intervju om gangen med ca 3 ukers mellomrom. På denne måten kunne informantenes samsnakking i mellom intervjurundene fremkalle flere nyanser i erfaringsgrunnlaget. Et alternativ ville vært å rekruttere informanter fra ulike kommuner for å få større bredde.

Rekrutteringen foregikk ved at jeg tok telefonisk kontakt med leder for pleie- og omsorgsavdelingen og ba om tillatelse til å intervju ansatte og hjelp til å finne informanter. Jeg sendte informasjonsskriv på e-post, som leder delte ut til aktuelle kandidater. Jeg fikk en liste over mulig informanter hos henne. Jeg tok direkte kontakt per tlf. noen dager etter at informasjonsskrivet var delt ut. Tre informanter svarte ja ved første henvendelse, den fjerde ville ha betenkningstid, men takket ja den andre gangen jeg ringte.

Jeg hadde i utgangspunktet et ønske om å få med mannlige informanter fordi jeg hadde en forventning om at det kunne gi andre typer innspill til datagrunnlaget, men kommunen jeg valgte hadde ingen mannlige sykepleiere.

Forskningsetiske vurderinger og tiltak

Jfr. Dahlberg (2008) inngår deltakerne i et forskningsintervju i en asymmetrisk relasjon, der intervjueren alltid vil ha en lederposisjon.(2008, ss. 187-188). Fog påpeker det samme; forskeren har den hensikt å framskaffe data som skal brukes i en sammenheng som informanten ikke har kontroll over. Det er derfor slik at forskeren både ”er interessert i” og ”har interesse i” intervjuet (Fog, 2004, ss. 214-221). På bakgrunn av dette vil forskeren styre samtalen i den retning som er formålstjenelig for henne. Fog sier om intervjusituasjonen: ”Som forsker har man i en viss forstand en professionel forpliktelse til at have bagtanker. Bag opmærksomheden ligger der en tavs styring” (2004, s. 53).

Med bakgrunn i forskerens egeninteresse i en intervjusituasjon, er det viktig at informanten på forhånd er best mulig orientert om hva han går til. I forbindelse med utvelgelse av informanter, utarbeidet jeg derfor et dokument (Se vedlegg 1.: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt...) der jeg orienterte om studiens bakgrunn og hensikt, metode for utvalg av informanter, hvordan datainnsamling og bearbeiding av data skulle foregå, mulige fordeler og ulemper ved deltakelse i studien, ivaretagelse av personvern, informasjon om frivillig deltakelse /mulighet for å trekke seg og rett til innsyn og sletting av personopplysninger. Jeg orienterte også om at resultatet av studien

ville bli innarbeidet i en offentlig tilgjengelig masteroppgave, som informanten eventuelt kunne finne på universitetsbiblioteket.

Mulighet for gjenkjenning har vært et dilemma i forbindelse med presentasjon av datautvalg og analyse. Jeg har kommet fram til at det er umulig å presentere denne typen data uten at de som har deltatt i undersøkelsen vil kjenne seg selv og hverandre igjen. Dette gjelder også for lederen som mottok min første henvendelse. Jeg har imidlertid forsøkt å være nøye på å skille mellom informantens uttalelser og mine tolkninger slik at det ikke skal være tvil om hvem som er ansvarlig for hva.

Jeg har lagt fram studien til vurdering for Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) nord (Se vedlegg 3) og til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) (Se vedlegg 4a og 4b).

Persondata ble ikke registrert på lydopptaket, og heller ikke på de transkriberte intervjuene. Dette innebærer at det ikke er mulig å koble data med personer uten at man samtidig har tilgang til svarskjemaene der informantene bekrefter frivillig deltakelse i intervjuene.

Semistrukturerte intervju som grunnlag for dataproduksjon

Da jeg skulle forberede intervjuene, var jeg opptatt av å få fram erfaringer i form av fortellinger eller historier, noe man også kan betegne som narrativer (Coffey & Atkinson, 1996, s. 54). Dette fordi jeg mente narrativer ville være godt egnet til å belyse mitt tema.

Intervjuguiden ble utformet med bakgrunn i Jette Fogs bok ”Med samtalen som utgangspunkt” (2004). Jfr. Fog er det i forbindelse med kvalitative forskningsintervju viktig at intervjueren i størst mulig grad holder oppmerksomheten på dialogen med informanten. Hun fraråder å benytte en detaljert, skriftlig intervjuguide med mange forhåndsdefinerte spørsmål, fordi hun mener forskeren kan bli for konsentrert om detaljene i intervjuguiden. Dermed kan forskeren gå glipp av viktig informasjon i samtalen eller miste muligheter til å bringe samtalen videre.

Fog sier følgende om bruk av intervjuguide:

...den skal i denne type samtale helst befinde sig i interviewerens hoved, således at hun kan bevæge sig frit, høre godt efter, hvad personen siger, og lade *det* være det videre afsæt, for hvad hun skal sige (2004, s. 45).

Fog (2004) gir likevel et lite "halmstrå" til en uerfaren intervjuer; det er mulig å støtte seg til et stikkordsmessig, skriftlig dokument i forbindelse med gjennomføringen av intervjuene.

På bakgrunn av ovennevnte utformet jeg en enkel intervjuguide (se vedlegg 2) som tok utgangspunkt i de to spørsmålene:

1. Hvilke erfaringer har sykepleiere i små lokalsamfunn med å være sykepleier og sambygding?
2. Hvilke dilemmaer har de opplevd, og hvordan har de håndtert dilemmaene?

Hovedspørsmål nr. 3 i intervjuguiden ble ikke referert fordi det omhandlet et planlagt teoretisk perspektiv og ikke var relevant for intervju-situasjonene.

De øvrige spørsmålene i intervjuguiden omhandlet rekrutteringsmåten, om informantene hadde spørsmål til informasjonen som var sendt ut på forhånd, hva oppgavetittelen "sykepleier og sambygding" innebar for dem, om de hadde negative/positive erfaring eller dilemma de kunne fortelle om, hvem de snakker med om slike erfaringer, hva som skal til for å mestre det å være privat og profesjonell i det samfunnet de bor i, hva de tenker om bygdefolkets forventninger til dem, hva som ville vært annerledes ved å bo i et større samfunn, hvilke råd de ville gitt til nye sykepleiere, arbeidsgiver eller utdanningsinstitusjonene og hvilke tanker de hadde om deltakelsen i intervjuet etter at det var gjennomført.

Presentasjonen av meg selv overfor informantene framgår av intervjuguiden.

Gjennomføring av intervjuene

Jeg gjennomførte alle intervjuene i samsvar med vedlagt intervjuguide. Det betyr imidlertid ikke at samtalene dreide seg om samme tema. Selv om flere av informantene var innom liknende problemstillinger, valgte de ulike innfallsvinkler og ulik vektlegging

av tema. Dette fikk konsekvenser for analysen og for framstillingen av data i oppgaven, der informantene i stor grad belyser ulike tema.

Jeg opplevde at informantene syntes hovedspørsmålene var engasjerende, og at de satte pris på at det ble rettet et forskningsmessig fokus på deres hverdagsliv. En av informantene sa følgende om hva hun tenkte om sin egen deltakelse i intervjuet:

...- førr at eg tænkte no med ein gong: Det e jo litt tankeverksomheit-du må jo bry deg litte granne meir. Det e jo klart-det ekje bærre å sætte seg ned å svare i hytt og pine, ikkje saint? -at man tænke litte grann i gjønna...(Anne)

Informanten viser her at hun har vurdert sitt eget engasjement i forhold til å delta i intervjuet, og jeg oppfatter at hun har valgt å gå inn i det på en seriøs måte.

Mitt inntrykk er at alle informantene hadde en genuin interesse i samtalene, og at de ønsket å gi en ærlig framstilling av sin egen opplevelse av hverdagslige utfordringer og dilemma. Dette mener jeg eksemplifiseres av følgende lille dialog:

Men da oppleve du at du får den tillita hos folk? (intervjuer)

Det gjør æ faktisk-det vil æ nok sei..-No sett æ no bærre å skryt, men...-Nei, men det meine æ absolutt. (Berit)

Berit viser her at hun gjør fortløpende vurderinger mht. selvskryt mens vi samtaler, noe jeg tar til inntekt for at hun ønsket å opptre redelig i intervjuet.

At intervjueren har påvirket utviklingen i samtalene kommer fram av dette utsagnet:

..., men æ føle det at vi fikk snakke om mykje meir enn æ kanskje hadde trudd (latter) altså- førr du fikke mæ tel å tænke på ting i utgangspunktet kanskje ikke hadde trudd vi ...(Berit)

Berits uttalelse bekrefter at jeg har bidratt til å skape de dataene som kommer ut av denne undersøkelsen. Fog (2004) sier at det er et vesentlig kjennetegn ved kvalitative forskningsintervju at: "...sporene af det forskende subjekt" (Fog, 2004, s. 188) ikke skal fjernes. Fordi forskeren selv er en forskningsbetingelse, skal i stedet hennes deltakelse i prosessen synliggjøres.

3.3. utfordringer i forbindelse med intervjuene -metodekritikk

I intervjusituasjonen ble jeg flere ganger engstelig for at vi hadde ”pratet oss bort” . Det medførte at jeg i perioder var mindre mentalt tilstedeværende. På bakgrunn av dette brøt jeg flere ganger av samtalene på en uheldig måte. Når jeg hører på opptakene i ettertid, blir jeg veldig klar over en del tema som kunne vært videre utdypet hvis jeg selv hadde vært mer oppmerksomt tilstede.

I forbindelse med analyseprosessen ser jeg min mangelfulle intervjukompetanse ennå klarere. Det er flere viktige historier som har stoppet opp fordi jeg ikke har stilt de riktige spørsmålene.

Jeg opplevde at informantene var svært ulike personligheter. Dette i påvirket utviklingen i intervjuene og ga meg en personlig utfordring; jeg måtte på kort tid ”stille meg inn” overfor disse ulike personene som jeg ikke kjente på forhånd, og det var krevende. Jeg opplevde derfor at to intervju per dag var nok. Fog (2004) sier at det er viktig å være sensitiv i møte med ulike informanternes personlighet fordi målet med samtalen er: ”at komme så grundigt (og påliteligt!) ind i den andens univers som muligt” (2004, s. 187).

Jeg mener at jeg har redegjort for det jeg oppfatter som vesentlige trekk ved gjennomføringen av intervjuene. Jeg mener at både informanter og intervjuer gikk inn i prosjektet i den hensikt å skape et ”ærlig” datagrunnlag for videre analyse, og at utfordringene jeg har møtt underveis har vært belyst på en slik måte at de ikke utgjør noen vesentlig trussel for påliteligheten i undersøkelsen.

3.4. Analysemetode

Den første bearbeidningen av datamateriale, -starten på analysen

Analysen er basert på 4 intervju/samtaler av 1-1,5 timers varighet som var tatt opp ved hjelp av elektronisk lydopptaker. Før transkriberingen lyttet jeg gjennom hvert enkelt intervju for å gjøre meg kjent med innholdet. Jeg skrev ned alt som ble sagt i samtalene

på dialekt og markerte følelsesreaksjoner og lange pauser. Veksling mellom intervjuer og informant med ble markert. Jeg lagret en kopi i pdf-format.

Videre analyse av data

Jeg har basert min analyse på hermeneutisk tenking. Jeg har i den sammenheng støttet meg til Dahlberg m. fl.: *Methods of lifeworld research – data analysis and synthesis* (2008). Som tittelen viser, har Dahlberg m. fl. et ”livsverden” -perspektiv på sin metodiske tilnærming til humanvitenskapelig forskning. Forfatterne sier at en analyse nødvendigvis må innebære at et datamateriale splittes opp i den hensikt å organisere, forenkle og klargjøre innholdet i teksten, men at helheten i materialet alltid må være der. På denne bakgrunnen sier de følgende om hvordan de forstår begrepet livsverden-analyse:

Lifeworld analysis could thus be understood as a synthesis, the way that different parts, the meanings, particularities and uniqueness are related to each other and to the whole of the research (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, s. 233).

Denne begrepsforståelsen er gjeldende for all type analyse av forskningsdata som refererer til livsverden-forskning, deriblant analyse som har en hermeneutisk tilnærming (2008, s. 281). Dahlberg m. fl. sier videre: “The basic understanding of the analysis is that of a movement from the whole to the parts and back to the whole again” (2008, s. 281).

Med bakgrunn i ovennevnte forståelse av hermeneutisk tilnærming til et forskningsmateriale, startet jeg analyseprosessen allerede i det jeg leste gjennom teksten første gang. Selv om denne gjennomlesningen ikke innebar en direkte bearbeiding av materialet, begynte den første ”dialogen med teksten” her, hvor jeg skapte meg en midlertidig forståelse av hva teksten handlet om (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, s. 281).

Det neste trinnet i analyseprosessen var å lage en foreløpig struktur ved hjelp av tema og sub-tema for å klargjøre meningsinnholdet i teksten (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, s. 281).

Ikke overraskende ga alle informantene ulike beskrivelser av at ”alle-kjenner-alle” i et lite lokalsamfunn og hvordan det profesjonelle og private livet veves sammen. Dette oppfattet jeg som et grunnleggende tema i alle samtalene. Jeg valgte derfor å la de to første hovedkoden omhandle informantenes beskrivelser av ”Alle kjenner alle”. Disse beskrivelsene delte jeg inn i Den positive nærheten og Den utfordrende nærheten. Den tredje hovedkoden valgte jeg å kalle Ansvar på godt og ondt, Denne fjerde koden kalte jeg Råd og forventninger.

Jeg oppfatter at min bruk av et gjennomgående samtaletema ”alle kjenner alle” som utgangspunkt for analysen handler om det Dahlberg m. fl beskriver som å se etter ”a single aspect of meaning” (2008, s. 283) som utgangspunkt for analysen.

Etter at jeg hadde sortert materialet i hovedkoder, fant jeg ut at hovedkoden Den utfordrende nærheten med fordel kunne deles opp i flere subkoder. Jeg definerte derfor subkodene Å bli personlig berørt, Konflikter som smitter, Å bli avvist som pleier og Taushetsplikten utfordres.

Hensikten med dekontekstualiseringen og kodingen er å samle beslektede tekstelementer/tekstelementer fra ulike informanter slik at disse kan framstilles på en måte som kan gi ny innsikt og forståelse (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, s. 283).

Etter at jeg hadde kodet hele materialet, gikk jeg inn i den opprinnelige teksten og hentet ut det jeg oppfattet som vesentlige tekstelement under hver enkelt kode. Disse grupperte jeg i et nytt word-dokument, der jeg skrev inn mine egne betraktninger og forståelser av informantenes utsagn, mens jeg hele tiden passet på å skille mellom det informantene hadde sagt og min egen forståelse av deres utsagn. Dette dokumentet ble utgangspunkt for den videre analysen som foregikk på grunnlag av teoretiske begrep

Forståelsen for hvilke begrep jeg kunne benytte i analysen fikk jeg etter som jeg arbeidet med den første sortering av datamaterialet og så at meningsinnholdet i tekstuttrekkene som jeg hadde kodet, kunne forstås i forhold til ulike begrep. Jeg oppfattet tidlig at rolle-begrepet var aktuelt og at mye handlet om følelser. Jeg var lenge opptatt av begrepet anerkjennelse, men når jeg vurderte informantenes utsagn mer nøye, fant jeg ut at respekt var mer dekkende. Etter ”oppdagelsen” av dette begrepsinnholdet i teksten, sorterte jeg materialet på nytt ut fra hovedinnholdet i tekstuttrekkene. Jeg var nå

begynt å tenke på hvordan analysen kunne presenteres, og forsto at jeg måtte gjøre et valg mht. om jeg konsekvent skulle dele opp teksten etter begrepene, eller om jeg kunne opprettholde et hovedperspektiv for hvert enkelt tekstuttrekk og heller akseptere at de analytiske begrepene til en viss grad måtte flyte over kapittelgrensene i presentasjonen. Av hensyn til meningsinnholdet i teksten, og muligheten til å presentere teksten i form av sammenhengende fortellinger/utsagn knyttet opp mot hver enkelt informant, valgte jeg det siste.

Med bakgrunn i ovennevnte mener jeg at jeg har gjennomført en analyseprosess i tråd med hermeneutisk tenking, der jeg har gått fra en helhetsforståelse av teksten og inn i deler av teksten for å se etter meningsinnhold. Deretter har jeg, med bakgrunn i min egen forståelse av meningsinnhold, satt teksten sammen igjen, -fremdeles med mulighet til å kontrollere den nye teksten opp mot den opprinnelige. I tolkningsprosessen har jeg blitt oppmerksom på at store deler av meningsinnholdet i teksten kan forstås ut fra begrepene rolle, følelser og respekt. På denne bakgrunnen valgte jeg å bruke disse tre begrepene som utgangspunkt for det videre analysearbeidet.

Den teoretiske tilnærmingen som her er benyttet mener jeg samsvarer med metodelitteraturens anbefaling om å la tekstinnholdet være utgangspunkt for valg av teoretisk perspektiv. Om dette sier Dahlberg: "..., the use of theory has one and only one purpose: to help us to see data and its meaning better" (2008, s. 284).

Jeg har redegjort for videre valg av teoretiske begrep som grunnlag for analytisk perspektiv under kap. 2.2

3.5 Hva kunne jeg ha gjort annerledes i analyseprosessen - metodekritikk.

Pga. manglende erfaring med å analysere forskningsdata, brukte jeg lang tid på den første delen av analysearbeidet der jeg sorterte data ut fra egendefinerte koder. Jeg var oppmerksom på at man innen hermeneutisk tenking er opptatt av risikofaktorene ved å la teorier bestemme retningen i analysearbeidet:

First, theory should not be used in a predictive way. Second, "strong" theories could as worst be used so the outcome of the analysis is more dependant on theory than on data, which is not desirable. Third, input of theory too early in the interpretative process disturbs the interpretation more than it helps (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, ss. 283-284).

På dette grunnlaget var jeg forsiktig med å benytte teori i den tidlige fasen av analysearbeidet, mens jeg i ettertid tenker at jeg antakelig kunne ha brakt inn teoretiske perspektiv før jeg begynte å binde sammen tekstutdragene på bakgrunn av min egen forståelse.

Dahlberg m.fl. sier, med henvisning til Gadamer, følgende om teoriens betydning for tolkningen av humanvitenskapelig datamateriale:

..., theory serves the purpose of controlling the pre-understanding. Even if theories also belong to tradition, in interpretative analysis, they support the scientific attempt to see something else than is offered by the natural attitude (Dahlberg, Nyström, et al., 2008, s. 284).

Jeg erfarte selv at den teoretiske innfallsvinkelen hjalp meg til å forstå datamaterialet på en ny måte, og at jeg med fordel kunne ha brukt mer tid på denne delen av arbeidet. Samtidig har jeg hatt et gjenomarbeidet tekstmateriale å gå ut fra. Dermed har det vært lett å gå tilbake for og sjekke meningsinnhold og hente supplerende tekstutdrag i forbindelse med arbeidet med å binde sammen empiri og teori i analysens siste fase.

Kap. 4 Presentasjon av datautvalg og analyse

4.1 innledning

Jeg har valgt å gjøre en sammenhengende presentasjon og analyse at data. Inndelingen av underkapittel er gjort med bakgrunn i analytiske hovedbegrep. Dette innebærer at kap. 4.2 er strukturert ut fra et rolleteoretisk perspektiv, kap. 4.3 har et perspektiv basert på begrepene aktelse og framferd og kap. 4.4 omhandler emosjonshåndteringsperspektivet.

Jeg har valgt å presentere datamaterialet mest mulig sammenhengende, -i stor grad som fortløpende historier fra hver enkelt informant. Dette innebærer at perspektivene til en

viss grad flyter over kapittelgrensene. Jeg mener dette er en bedre løsning enn om datamaterialet skulle føye seg etter de teoretiske perspektivene, og kanskje miste noe av meningsinnholdet.

Jeg presenterer informantene⁹ med alder, utdanningstidspunkt og navn den første gangen de framstår i datamaterialet.

Hvert underkapittel starter med et forskningsspørsmål for å klargjøre kapitlets tema. Underkapitlene er delt inn med overskrifter i forhold til type data/historier som presenteres.

Under kap. 5.1 gjør jeg et sammendrag av analysen. Oppgaven avsluttes med oppsummering og konklusjon og vurdering mht. studiens vitenskapelige betydning.

4.2 Sykepleier og sambygding -helpersoner for hverandre

Hovedspørsmål til kap. 4.2

Med bakgrunn i multiplekse relasjoner i et bygdesamfunn, er helperson-forståelse et framtreddende trekk. Dette kan innebære at private og profesjonelle roller smelter sammen. Hvordan kommer helperson-forståelse og opplevelse av rolleblanding fram i datamaterialet, og hvordan håndterer informantene dette?

Sykepleier Grete møter pasient/bruker

Grete er den eldste informanten i min undersøkelse. Hun er 61 år og var ferdig utdannet sykepleier i 1975. Hun arbeider i hjemmetjenesten. Grete forteller følgende om hvordan hun ble møtt som nyutdannet sykepleier i bygda:

–førr det første så va det jo det at æ va jo dattra te præstn: ”- å ja ho Grete-å ja-dattra te præstn -kæm du e gift med? -å ja du e gift med han som har verksted dær nede-Ja han...å ja han Egil” (latter) –så det vakje mæ som profesjon...nei-det va kæm a va uinna-holdt å på å si...”kæm e du uinna?” (Grete)

---

⁹ Alle persondata er avidentifisert.

Grete forteller, litt lattermildt, at det ikke var hennes profesjon som var etterspurt da hun møter bygdefolket som nyutdannet sykepleier, men hennes familietilhørighet.

Jfr. Høltedahls beskrivelse av relevansregler (1994, s. 70) i et bygdesamfunn, er det ikke så merkelig at bygdefolket var mer opptatt av å finne ut av Gretes familietilhørighet enn av hennes profesjonstilhørighet fordi det var denne typen informasjon som var viktig for dem.

Når jeg trekker sammenligninger til Høltedahls beskrivelse av bygdesamfunnet Veggefjord, er det selvsagt viktig å være klar over at det eksisterte variasjoner i bygdekultur på 70-tallet som i dag (Høltedahl, 1994, ss. 24-25). Det går derfor ikke an å gjøre absolutte sammenligninger. Selv om ikke alt ”stemmer”, forutsetter jeg likevel at en del trekk vil kunne overføres fra Veggefjordsamfunnet til ei ”gjennomsnittlig” nordnorsk bygd på 1970-tallet.

I Veggefjord snakket man om to viktige grupperinger; etterkommerne etter Elias Petter og Sørensen familien. Familietilhørighet var altså en relevant regel for hvordan man forholdt seg hverandre i bygda.

Alle informantene i denne undersøkelsen forteller om erfaringer som viser til en helperson (Høltedahl, 1994, s. 71) oppfatning av dem selv og av deres kolleger. Dette gjelder i stor grad hvordan de oppfatter at bygdefolket ser dem, men kanskje også hvordan de ser seg selv i bygda,-til tross for at de selv er opptatt av å vise at de skiller mellom det profesjonelle og private livet.

Sykepleier Berit møter pasient/bruker

Berit er den yngste informanten i undersøkelsen min. Hun er 34 år og var ferdig utdannet i 2003. Hun arbeider på sykehjem

Berit forteller:

...om mæ som person-så tror æ førr så vidt dæm har hørt positive ting, da, det e klart det e ikkje bærre goversdaga, men altså i det store og det heile så trur æ det at når æ kommer der så...., så veit dæm at æ e sykepleier og at dæm veit i hvert

fall i store trækk kæm æ e.....-at det e positivt, det vil æ no inderlig håpe....æ får en sånn følelse i hvert fall.... Det gjør æ –så absolutt. (Berit)

Berit sier at hun tror brukerne har en positiv oppfatning av henne både som person og sykepleier før hun kommer til dem, altså en hel-person oppfatning. Etter som hun snakker moderer hun sin antakelse om deres oppfatning av henne ved å si: ”-at det e positivt, det vil æ no inderlig håpe...”. Til slutt sier hun at hun i hvert fall ”får en sånn følelse”. Følelsen av hvordan en blir oppfattet av andre, framkommer gjennom gjenspeiling i det Goffman kaller ansikt-til-ansikt situasjoner (1967b, s. 6).

Berit forteller videre om sine møter med sambygdinger:

....så det e klart at de på yttersida....de kjenne ikkje mæ sånn, men når de høre littegrann sånn, så e det akkurat som om de kanskje kjenne bæstefar eller bæstemor-og får liksom sånn at –okey, da veit vi kor vi har dæ-på en måte, så æ føle mange gang at det e en inngangsport førr å få i gang en samtale-mærke det spesielt i hjæmmesykepleien at det e vældig greit. (Berit)

Berit har, som de andre informantene, sterk familiær tilknytting til bygda og har bodd der mesteparten av sitt liv. Jfr. beskrivelsen over opplever hun sambygdingenes interesse for hennes familiebakgrunn som uproblematisk, og som et naturlig grunnlag for å få i gang en samtale.

Det Berit her beskriver handler om forutsigbarheten i et lokalsamfunn, der man er vant til å forholde seg til hverandre ut fra etablerte rollemønstre (Goffman, 1967b, s. 7).

Samtidig har Berit også erfart at brukere møter henne med skepsis fordi de har vært i konflikt med medlemmer av hennes familie:

... at det kan være at enn familje kanskje ikkje heilt e govænn med ainner i din familje-førr å sei det sånn-at det kan være sånne ting som...Det burde ikkje komme i veien førr den rollen du har som pleier, men at ..hos den du skal hjælpe så ligg det litt latænt: ”Å ja, ho høre til en av de....”

Jfr. det jeg tidligere har skrevet om helperson-forståelse i et bygdesamfunn, bekrefter Berit med disse eksemplene at familiebakgrunn er en relevant regel for samhandling i hennes bygd. Foss siterer Goffman når hun skriver at mennesker som samhandler ”implisitt skaper mønstre i hvordan de gjør ting og hvordan de opptrer overfor hverandre, og mønstre i hvordan de oppfatter andre og vurderer seg selv og andre.” (2008, s. 75) Jeg oppfatter at det er denne sosiale mekanismen som ligger bak de erfaringene Berit har beskrevet.

Berit viser at hun selv også setter pris på helperson-forståelsen:

..... på et sykehus i en by, der du e inne i kort tid-du vil ikkje få både profesjonelle og personlige forhold tel dæm over tid, -men i alle telfelle e pårørende veldig taknæmlig-så som, gjerne veldig syke som du går hos da.. så du ...familien kjenne **dæg**, og bi trygg på dæ –sånn som-det e jo –oppleve æ i hvert fall veldig positivt-være i fra kommunen, å ha lokalkunnskap og kunne hjelpe å... (Berit)

-å være en person som familien kjenner og har tillit til er viktig for Berit. Eller kanskje handler det ikke nødvendigvis om henne selv som person, men like mye om å få mulighet til å følge opp en pasient over tid i en profesjonell relasjon? Det er ikke alltid lett, -og kanskje ikke heller nødvendig å skille mellom private og profesjonelle roller.

”-så e æ fortsatt på en måte i tjeneste...”

Berit forteller at mange sambygdinger kjenner henne fra jobbsammenheng og møter henne på dette planet også når de treffes utenom arbeidstiden. Eksempelvis kan hun få spørsmål om taushetsbelagte tema på butikken eller bli direkte kontaktet av pasienter mens hun er på ferie. Noen ganger kan dette oppleves som utvidet arbeidstid:

...men æ kan jo og gå på butikken som privatperson, og dæm kjenne mæ som sykepleier, og plutselig så begynne dæm å spørre meg ut om ting som kanskje ikkje ska skje bak en reol (latter) ikkje sant, - du skjønne....da e det ho Berit dær, og selv om æ ikkje har kvitklea på så e æ fortsatt på en måte i tjeneste da... (Berit)

Berit mener at denne typen henvendelser stort sett er uproblematisk å håndtere i hverdagen, selv om hensynet til taushetsplikten selvsagt krever en ekstra aktsomhet. Hun sier at det å skape skille mellom jobb og fritid når venninner møtes likevel kan være et poeng, for de samme personene utgjør i stor grad hennes kollegium. Hun sier: ”..det har jo med å prøve å værne sæg sjøl og, egentlig...”

Det kan være utfordrende å ivareta taushetsplikten i lokalsamfunnet. Berit sier: ”-folk de e full av spørsmål”, men hun sier samtidig at henvendelsene ofte kommer av ubetenksomhet. Hun mener derfor at det er opp til henne selv å sette grenser, og at hun møter stor forståelse for det fra sine sambygdinger.

I sosiale sammenhenger, der folk naturlig utveksler informasjon om hverandre, må hun likevel hele tiden være oppmerksom på at hun ikke sier mer enn hun har lov til: ”-først at du sett i det du egentlig veit, men du ska’kje nevne det dær og da...”

Tolkning

Berits forteller om sammenblanding av jobb- og fritidsrelaterte roller, og at dette til tider kan oppleves slitsomt. Ikke minst innebærer hensynet til taushetsplikten et behov for kontinuerlig jobbrelatert oppmerksomhet på fritida.

Denne belastningen kan forstås med referanse til Goffmans samhandlingsregler som omhandler det menneskelige behov for å ivareta en privat sfære. Han sier:

In our society, the rules regarding the keeping of one`s distance are multitudinous and strong. They tend to focus around certain matters, such as physical places and properties defined as the recipients “own”,.....(Goffman, 1967a, s. 65)

I vårt samfunn har vi en forventning om at fritid og arbeid skal være adskilt, der fritida står fullt og helt til personlig disposisjon. Jobbrelaterte spørsmål i privat sammenheng vil derfor kunne oppfattes som en belastning over tid. Samtidig som Berit smiler litt av rolleblanding i bygda, og mener at det bare er noe en må regne med i et lite samfunn, er hun likevel opptatt av å skape et størst mulig skille for å ivareta sitt eget behov for en privat sfære.

Kap. 4.3. Ansikt til ansikt

Hovedspørsmål til kap. 4.3

Jfr. Goffmans studie av ansikt-til-ansikt situasjoner, er aktelse og framferd grunnleggende for all sosial samhandling. På hvilke måter kan aktelse og framferd forbindes med funn i datamaterialet, og hvordan kan jeg på bakgrunn av disse begrepene forstå informantenes opplevelse av utfordringer og dilemma mht. å være profesjonsutøver i et samfunn bestående av multiplekse relasjoner?

En historie om å ”ikkje duge tel”

Anne er 52 år. Hun var ferdig utdannet sykepleier i 1990 og arbeider som avdelingssykepleier i hjemmetjenesten.

Anne forteller om hvordan det er å bo i bygda: ”Eg trives her. Eg veit ka eg kjæm tel, - som regel...Eg har en oversikt og så –på en måte. Det e trygge omgivelsa. Det e det.”

Hun sier videre at hun nettopp har vært gjennom en periode der hun har vurdert å slutte i stillingen sin: ”... eg har og vorre i en sånn tankeverksamheit om jobben min her.”, og kommer deretter inn på at det er noen ulemper ved bygdelivet:

- så eg tænke at dæ e dæ som e bakkdelen mæ at alle kjenne alle-at vi har den bagasjen mæ oss som vi har, og den bagasjen kan bi brukt mot deg på en sånn litn plass som det herran. Ja, den kan bi brukt mot deg. Eller den bi meir brukt mot deg enn ka den førr eksæmpel ville bli i en by, og dæ trur eg e vældig sånn...Dæ trur eg slit på vældig mange...og dæ har eg kjent på eg og.

Anne forteller om en pårørende som ikke ville forholde seg til en av pleierne som hadde sosialt belastede fortid: ”..eg tænke på persona så kanskje har hadd et turbulent liv, ikkje sant, i fra førr av der de kanskje har vorre i sånn tidligar, kan man skal sei konflikt...,”

Anne sier:

... Førr det kan bli sagt og gjort teng som ikkje e heilt bra, ikkje sant, og opp mot de personan som jobbe, og det e klart at det e ikkje nåkka artig å få hør at du ikkje duge tel, -at du ikkje e ønska. Det e jo helt førfærdelig, det e dæ, -og utruglig såranes førr den pleiarn...

Jeg fikk ikke vite om hun gikk videre inn i denne saken og hvordan den eventuelt ble løst.

Tolkning

Jfr Eriksen (2010) er det de sosiale rollene som skaper struktur og forutsigbarhet i hverdagen. Det er denne trivselen og forutsigbarheten Anne innledningsvis beskriver, om enn med et lite forbehold.

Anne forteller om negative aspekter ved de tette relasjonene i ei bygd. Det som er gjort galt, eller blir oppfattet som galt av sambygdingar, vil bli en del av bygdefolkets felles

”hukommelse” (Foss, 2008, s. 107), og slike negative hendelser vil kunne bli brukt mot en aktør i en senere sammenheng. Dette beskriver Anne som en konkret emosjonell belastning for en av pleierne på hennes arbeidsplass, og en mulig risiko for de andre.

De fleste mennesker har erfaringer i fortiden som de gjerne skulle vært foruten, og noen mer enn andre. Pleiere med en sosialt belastet fortid vil, som Anne har beskrevet, være ekstra utsatt for sanksjoner i et lite samfunn. Når en pleier avvises med bakgrunn i verbal henvisning til en tidligere negativ hendelse, innebærer dette tap av ansikt for den pleieren det gjelder. Den som velger å bryte en diskresjonsregel, og dermed påfører en annen person tap av ansikt, kan oppleve at han er i sin fulle rett ut fra tidligere erfaringer med den aktuelle personen. For de som ikke kjenner saken fra samme side, oppleves det ubehagelig å være vitne til en slik avvisning.

Goffman beskriver at vi, når vi inngår i sosiale fellesskap, eksempelvis som kolleger, opplever en form for felles tap av ansikt når en av oss blir angrepet:

...., in many relationships, the members come to share a face, so that in the presence of third parties an improper act on the part of one member become a source of acute embarrassment to the other members (Goffman, 1967b).

Den medfølelsen Anne beskriver kan forstås ut fra Goffmans begrep aktelse. Med bakgrunn i Simmel sier han:

An important focus of deferential avoidance consists in the verbal care that actors are obliged to exercise so as not to bring into discussion matters that might be painful, embarrassing, or humiliating to the recipient (Goffman, 1967a, s. 65).

En av de grunnleggende reglene for aktelse innebærer å unngå å nevne ting som kan vekke ubehag/smerte, være pinlig eller ydmykende for en person. Dette definerer jeg som diskresjonsregler på norsk. Brudd på denne regelen innebærer tap av ansikt for den som blir angrepet, men også for de som står ham nær.

Jfr. ovennevnte kan det å holde avstand til et annet menneske innebære aktelse for den andre, men det kan også bety et ønske om å beskytte seg selv fra den andre. Det er en sammenheng mellom høy sosial status og ønske om selvbeskyttende avstand til andre mennesker. Når den sosiale statusen øker, ser man at avstandstaking pga. aktelse minker

(Goffman, 1967a, s. 70). Når vi samtidig vet at mennesker er seg bevisst at sosial samhandling blir observert av andre (Goffman, 1967a, s. 78) kan det å holde avstand til bestemte personer eller grupperinger være et virkemiddel for å bekrefte egen sosiale status. De som er observatører vil kunne følge opp med samme avstandstaking. Dermed øker stigmatiseringsrisikoen.

Fenomenet stigmatisering defineres på følgende måte:

An individual who might have been received easily in ordinary social intercourse possesses a trait that can obtrude itself upon attention and turn those of us whom he meets away from him, breaking the claim that his other attributes have on us (Goffman, (1963)1990, s. 15).

Denne ytterste konsekvensen av negativ definisjonsmakt (Lundby, 2006, s. 94) oppstår i forbindelse med at sambygdinger skaper hverandres omdømme.

Annes lojalitetsdilemma sto mellom pårørende og pleieren. Jfr. profesjonsetikken er pårørende i en definert svak posisjon. Samtidig kan pleieren være utsatt for stigmatiserende mekanismer i et lite samfunn og derfor ha krav på spesiell aktsomhet, - også her jfr. profesjonsetikken. Pettersen & Simonsen omtaler frimodighet (2010, s. 62) i profesjons-utøvelsen som en plikt til å gjøre seg opp selvstendige meninger i forhold til gjeldende kunnskap og forestillinger om hva som er rett og galt. I dette tilfellet handler det ikke om å sette seg opp mot etablerte faginstanser, men mot en mulig samfunnsskapt oppfatning av en enkeltperson.

I denne sammenhengen er det også et personlig etisk dilemma hvordan en som profesjonsutøver på fritiden forholder seg til personer som står i fare for å bli stigmatisert i et lite samfunn.

Han skilte ut en del persona-deriblant va det æ

Dina er 55 år. Hun var ferdig utdannet sykepleier i -99 og har siden den tid arbeidet i kommunen, først i en kombinasjonsstilling mellom sykehjem og hjemmesykepleie, deretter som psykiatrisk sykepleier i 50 % stilling kombinert med hjemmesykepleie. Nå arbeider hun som helsesøster i 100 % stilling.

Dina fortalte om sin egen mors KOLS-syke fetter som skilte ut en del personer i pleiergruppa, -deriblant henne, som han ikke ønsket som pleiere. Dette sa han ikke direkte til dem det gjaldt, men til de andre pleierne, noe Dina refererte til som ”typisk” i et lite samfunn.

Selv om det ikke var helt enkelt å få til i en liten kommune med begrenset tilgang på sykepleiere, klarte omsorgstjenesten å forholde seg til brukerens ønske mens han ennå bodde hjemme.

Dette ble vanskeligere å håndtere da han ble innlagt på sykehjemmet, bl. a fordi Dina hadde ansvaret for den gruppa som skulle følge opp KOLS-pasientene der.

Dina poengterte at de hadde fått gode tilbakemeldinger på arbeidet i KOLS-gruppa, og at hun følte seg kompetent i forhold til dette fagfeltet. Hun bestemte seg etter hvert for å innkalle pasienten og kona hans til en samtale for å snakke om hvordan de kunne løse den vanskelige situasjonen:

.....korsn kan æ løyse han, og korsn kan dæm løyse den på sin måte... og da bei det jo...da va jo æ ganske klar og tydelig på det at: ” No e æ i jobb – no har æ en jobb-og da gjør æ jobben min.. -Ja, men samtidig så e æ ikkje blotta førr følelsa-æ e et menneske, som har både følelsa og omtanke og omsorg, men æ e ikkje en privatperson- og æ e ikkje..æ ...sælv om dokker kjenne mæ godt, så e det jobben æ ska gjøre...-Ja- og den føle æ mæ helt komfortabel med å utføre på en god og trygg måte”.

Dina fortalte at samtalen hun hadde med pasient og pårørende, som hun selv refererte i sitatet ovenfor, løste opp i den vanskelige situasjonen.

Tolkning

Dina kommenterer at det er ”typisk” for innbyggere i et lite samfunn å snakke om hverandre i stedet for til hverandre. Pasientens valg av handling kan med bakgrunn i Goffmans (1967b) teorier ses som et ønske om å avverge av tap av ansikt gjennom hinting. Ved å sende beskjedene gjennom andre kunne pasienten opptre overfor Dina som om han ikke hadde avvist henne, og Dina kunne opptre overfor ham som om hun

ikke hadde fått beskjeden, -bare sørge for å følge den opp ved å sende andre pleiere dit i stedet (Goffman, 1967b, s. 30).

Slik Dina refererer samtalen, handlet det om å definere seg ut av den private- og inn i den profesjonelle rollen overfor pasient og pårørende; hun sa til dem at hun ikke opptrådte som privatperson, men at fokuset hennes ville være på å gjøre en god jobb. Samtidig poengterte hun hadde følelser og omtanke for dem.

Jeg oppfatter at Dina med denne samtalen klargjorde tre forhold som kan forstås i sammenheng med begrepet aktelse. For det første klargjorde Dina at den profesjonelle rollen ville innebære at pasienten ikke trengte å bekymre seg for å komme i en svak posisjon overfor henne. Dette forklarer Goffman på følgende måte:

If an individual feels he ought to show proper demeanor in order to warrant deferential treatment, then he must be in position to do so. He must, for example, be able to conceal from others aspects of himself which would make him unworthy in their eyes, and to conceal himself from them when he is in an indignified state,...(Goffman, 1967a, s. 83)

Ved å klargjøre den profesjonelle rollen, definerte Dina samtidig bort de ”vanlige spillereglene” som gjør det risikabelt å vise seg svak overfor mennesker det er viktig å ha et likeverdig forhold til.

For det andre forsikret Dina at hun ville være sterk i situasjonen; pasienten trengte ikke bekymre seg for at hennes følelser skulle ta overhånd og bli en byrde for ham. Dette jfr. sosiale samhandlingsregler som innebærer tap av ansikt som følge av sterke følelsesmessige reaksjoner (Goffman, 1967b, s. 18).

For det tredje viste Dina seg faglig trygg slik at de også på denne bakgrunnen kunne stole på og at hun ville være til støtte for dem. Ivaretagelse av faglig kompetanse er kanskje den viktigste respekten en profesjonsutøver kan vise en pasient, for det er først og fremst dette han etterspør hos en profesjonsutøver. –Eller som Dina selv uttrykte det: ”...døm forventer faktisk, bygdefolket, at æ skal kunne det æ hold på med.” Denne holdningen kan også relateres til Goffmans (1967b) tenking, for det å holde seg faglig oppdatert handler om å forebygge tap av ansikt.

Dina forteller videre

Pasienten døde på sykehjemmet. Etter samtalen deres hadde han ikke lenger vegret seg for å ta i mot hjelp fra noen av personalet. Han ga uttrykk for å være fornøyd, og pårørende har ved flere anledninger i ettertid takket Dina for oppfølgingen. Dette tok Dina til inntekt for at de faktisk gjorde en god jobb, og at samtalen hun tok initiativ til hadde bidratt til å få samarbeidet med pasienten inn på et konstruktivt spor.

I ettertid gjorde Dina seg noen tanker om hvilke mekanismer som spilte inn da avvisningen skjedde:

Ja, altså, vi tenke jo kanskje litt negativt, vi går inn med en negativ holdning som vi trur e det rætte, så oppleve man nokka heilt anna... æ trur- og det trur æ faktisk i detta telfelle -i denna historia og- at æ trur faktisk han hadde sedd førr sæ ting: ”-Ka i all værden ska ho gjær,-nættopp færdig utlært, det e jo`kje længe sida,-altså, ka kan ho om dettan?” (Dina)

Dina beskriver ovenfor sine egne tanker om bakgrunnen for pasientens avvisning, som hun mener handler om at han hadde problemer med å akseptere henne i en ny rolle og derfor ikke helt hadde tillit til hennes faglige kompetanse.

Tolkning

Jfr. Goffmans rolleteori (Goffman, 1967b) som viser at vi gjerne sanksjonerer uvant rolletaking, kan det hende at Dina her har gjort en rett vurdering, men det kan også hende at min tolkning,-at pasienten ville unngå å vise seg svak overfor henne som slektning og venn, er like rett.

For Dina som profesjonsutøver og sambygding, er de tolkningsnyansene som her framkommer interessante fordi det viser at også hun kan ha en tendens til å tolke sambygdingens signal i ”verste mening”. Dette kan relateres til en allmennmenneskelig tendens til å vurdere de situasjonene vi går inn i mht. risiko for tap av ansikt og at vi gjerne forsøker å unngå slike situasjoner. (Goffman, 1967b, s. 43)

På tross av at Dina så på pasientens avvisning som en mistillit til henne selv som fagperson, valgte hun en offensiv strategi og gikk inn i situasjonen. Hun sa at hun i

utgangspunktet følte seg faglig kompetent og trygg på at kollegiet ville klare å stille opp på en god måte. For meg innebærer dette at hun hentet mot til aktiv problemløsning gjennom sin opplevelse av å være faglig kompetent, og at faglig sjøtillit var viktig for henne når hun skulle ivareta samhandling med pasienter og pårørende.

Sladder og taushetsplikt

Berit sier at det er umulig å leve i et samfunn uten å være ”i det”. Dette oppfatter jeg som et godt uttrykk for å beskrive den gjensidige sosiale avhengigheten mellom individ og samfunn:

Hadde æ vært totalt fræmmen, -så har æ stilla med blanke ark, -æ had`kje vesst om bygdesladder og forhold intærnt- og alt hadde vorre nytt og .....du kunne på en måte ha holdt avstand fra det-førr du en ny, du veit ikkje om de hær tingan, ikkje sant å....mens en anna som e i det..., så det e på godt og ondt det dærran,....
(Berit)

Berit nevner bygdesladder som noe hun må forholde seg til som medlem av bygda. Samtidig er det viktig for henne å framstå på en måte som gjør at brukerne får tillit til henne:

...æ mærke i hvert fall at dæm opplev vældig trygghet når det kommer nån som dæm kjenne vældig godt, og tør å..ja kanskje førtælle ting, førr dæm veit at du sei ikkje detta videre, og æ vil ikkje at ting som bli førtælt mæ i førtroligheit skal komme videre tel nån, faktisk så.. om dæm sei nokka videre og anner ting, det har ikkje æg nåkka med, men i hvert fall at det ikkje træng å komme fra mæ.... (Berit)

Berit forteller også at hun i en del sammenhenger overhører samtaler som gjelder taushetsbelagte tema for henne:

...., æ kan mang gonga sette på et offentlig sted og overhøre, sånn tilfeldigvis- ikkje førr at du meine å sette å lytte, men at folk...,førr at **du** kjenne dæ igjæn i en situasjon.. og så tænke du: ”Fan, d`ekje sånn det e!”, ikkje sant, men, men du sei det bærre ikkje, og lægg deg ikkje...(Berit)

Berit sier at hun kan bli opprørt over den framstillingen en sak kan få fordi hun kjenner den fra en annen side. Hun forteller at hun i slike situasjoner får lyst til å gripe inn og si: ”Veit du, hør no hær...”, men på bakgrunn av sin egen taushetsplikt har hun ikke denne muligheten.

Min tolkning

Sladder har en dobbel sosial funksjon, og virker derfor både inkluderende og ekskluderende. Sladder binder sammen aktører som deler felles informasjon om en tredjepart, mens den som utsettes for sladder er sårbar. Foss sier at:

....deltakelse i sladder, om enn tvetydig moralsk sett, inngår i innlemmende omgjengelighet, for eksempel på besøk. De det sladres om er imidlertid sårbare. Folk prøver å beskytte seg mot å bli offer for nedsettende sladder. Men den som det ikke sladres om, han er ”ingen”. (Foss, 2008, s. 159).

Det er også et faktum at den som sladrer om andre, risikerer å bli oppfattet som upålitelig. Samtidig kan utveksling av fortrolige opplysninger om en tredjepart, som kan være potensielt skadelig for denne personens omdømme, være det som bringer en bekjentskapsrelasjon over til å bli vennskap. Jfr. Foss (2008) kan dette forstås på følgende måte: A, som formidler en fortrolig opplysning om C til B, står i risiko for å bli omtalt som sladrede. Han setter samtidig sin egen relasjon til C på spill og øker risikoen for at C sitt omdømme skades. Hvis tilliten holder, vil imidlertid A og B ha etablert et grunnlag for framtidig vennskap (Foss, 2008, s. 159). Muligheten for etablering av vennskap gjør det fristende å delta i utveksling av sladder. Dette på tross av at vi samtidig løper en risiko, for hvis tilliten først er etablert, vinner vi personlig på å inngå i robuste vennskapsrelasjoner.

I dette kompliserte sosiale samhandlingsfeltet må alle sambygdinge manøvrere, for som Berit sier, det er umulig å bo der uten å være ”i det”. Samtidig må den som skal utøve en profesjon i et samfunn preget av tette relasjoner, hele tiden være oppmerksom på at han ikke bryter sin lovpålagte taushetsplikt når opplysninger utveksles i ”vennskapelig fortrolighet”. Dette er viktig for at han skal kunne framstå som en pålitelig person (Goffman, 1967b, s. 44).

Når Berit forteller om sine erfaringer med å overhøre samtaler om tema som er taushetsbelagt for henne oppfatter jeg at arbeidsplassen, eventuelt enkeltpersoner blant kollegene, blir framstilt på en negativ måte. Hun registrerer derfor en form for klage som er rettet mot hennes arbeidshverdag samtidig som hun selv opptrer som privatperson, -igjen er et eksempel på multiplekse relasjoner i et lite samfunn som truer den private sfæren (Goffman, 1967a, s. 65). Selv om Berit ikke deltok i den direkte kommunikasjonen, erfarte hun en personlig emosjonell reaksjon som hun ikke kunne gi uttrykk for overfor omgivelsene pga. taushetsplikten. På vegne av arbeidsplass/kolleger opplevde hun et tap av ansikt (Goffman, 1967b, s. 6).

I følge Mann er klager den kommunikasjonsformen som i størst grad framkaller emosjonelt arbeid i arbeidslivssammenheng (Mann, 1999, s. 361). Handtering av taushetsplikt i kombinasjon med bygdesladder kan derfor se ut til å innebære en ekstra utfordring for Berit i hennes hverdag.

4.4 Sykepleier og sambygding -økt personlig sårbarhet?

Hovedspørsmål til kap. 4.4

På hvilke måter kan erfaringer og dilemma forbundet ved å være profesjonsutøver i et samfunn bestående av multiplekse relasjoner forstås på bakgrunn av emosjons- håndteringsperspektivet?

Vi kunne ikkje ha gjort det på ainner måta

Berit beskriver det å møte personlig bekjente som pasienter:

....., men at det e folk æ kjenne som har bidd sjuk, eller kanskje dæmmas nærmaste..... Det e klart vi e såpass litn og oversiktig her at det ska næstn godt gjæres at du ikkje kjenne, skjønne du, ja...så det, det e klart, det gjør nåkka med deg-når du får det nært inn på live, sælv om du jobbe mæ det når det blir sånn-at det næstn bi pærsnlig.... (Berit)

Berit forteller deretter historien om et aldrende ektepar, hvor den ene ektefellen døde som følge av komplikasjoner etter en hjemmeulykke. Ekteparet hadde vært i Berits

bekjentskapskrets hele livet, de var etter hvert blitt brukere av hjemmetjenesten og deres datter var en kollega av henne. Berit sier at det var viktig å få bekreftet at personalet hadde gjort det de kunne i den akutte situasjonen og etter ulykken:

..... , og i ættert tid også –den oppfølginga ho Karin fikk før ho ble sendt på sykehuset-vi kunne ikkje har gjort det på ainner måta, men det e ofte det kommer sånn dær ting altså. ... -Og som sagt,-dissan folkan kjenne æ egentlig vældig godt, –både privat, men ikkje minst som pasienta etter kvært som dæm blei eldre og skrøpligar. -Og det e jo klart det e en trasig måte ting skjedde på da....-og vældig hurtig og uventa, ...(Berit)

Tolkning

Jeg forstår at Berit mener at omsorgstjenesten ikke kunne ha gjort noe annerledes i hendelsesforløpet etter ulykken. Hun sier ”-vi kunne ikkje ha gjort det på ainner måta, men det e ofte det kommer sånn dær ting altså...”. Dette tolker jeg til at hun og/eller kollegiet i ettert id ofte kommer tilbake til hendelsen. Ellers merker jeg meg at hun understreker det nære forholdet til brukerne og påpeker det uforutsette og hurtige hendelsesforløpet.

Med bakgrunn i denne forståelsen av Berits beskrivelse av erfaringen med hjemmeulykken som fikk et slikt fatalt utfall, oppfatter jeg at hendelsen har satt følelsesmessige spor hos hjelperne. Min tolkning er at de er takknemlige for at de ikke trenger å bebreide seg selv eller bli anklaget av andre for ikke å ha gjort god nok jobb. En alternativ forståelse kunne være at kollegene forsikrer hverandre om at det ikke var noe de kunne ha gjort fordi de ikke klarer å ta inn over seg den eventuelle opplevelsen av skyld. Så lenge alle er enige om at ingen ting kunne vært gjort annerledes, innebærer det at de ikke trenger leve med dårlig samvittighet overfor den forulykkedes familie eller et dårlig faglig sjølbilde, og at deres omdømme ikke er skadet.

De relasjonelle mekanismene som trer inn når feil blir begått handler om skyld og skam (Goffman, 1967b). Dette gjenspeiles også i Manns (1999) undersøkelse vedr. emosjonelt arbeid, som viser at graden av emosjonelt arbeid øker når man blir gjenstand for klager i arbeidslivssammenheng.

Hendelsen Berit beskriver viser en sårbarhet ved å være hjelper i et lite samfunn. Fordi hjelperelasjonen i ei bygd ofte griper inn i den private sfæren, vil denne sfæren bli rammet i større grad hvis en sykepleier gjør feil der enn om hun hadde arbeidet i et større samfunn. Dette innebærer en potensiell emosjonell belastning, hvilket kan være en emosjonell belastning i seg selv.

Hvis man begynner å fokusere mye på enn om.../hvis at.... –tenking, og skaper seg forestillinger om ting som kan gå galt uten å være i-/sette seg selv i posisjon til å gjøre aktive tiltak for å forhindre slike scenario, vil dette vil være emosjonelt belastende over tid. Jeg trekker denne slutningen på bakgrunn av Goffmans utledning av skyld og skam, og at vi, på det grunnleggende menneskelige planet, hele tiden arbeider for å unngå å komme i en slik posisjon.

Berit påpekte det ”hurtige og uventede” i situasjonen. Dette innebærer også en interessant dimensjon ved denne historien. Omsorgssektoren er generelt ikke preget av fokus på akuttmedisinske hendelser. Dette betyr at sykepleierne i sektoren kan være dårlig oppdatert på dette fagområdet. Hvis noe akutt skulle inntre, vil handlingsrepertoaret kanskje ikke strekke til. Samtidig er sykepleiere regnet som medisinskfaglig personell, hvilket innebærer forventning om en viss akuttmedisinsk kompetanse. Dette kan, jfr. det jeg ovenfor har skrevet om sårbarhet ved å være hjelper i et lite samfunn, innebære et personlig dilemma for sykepleiere i distriktene. Graden av sårbarhet innen dette feltet vil avhenge av hvordan den akuttmedisinske beredskapen ellers er organisert. Ulike problemstillinger rundt akuttmedisinsk beredskap i distriktene i de to nordnorske fylkene omtales av Hilpüsch m. fl. (2011).

Men eg står ækstra på førr de som e barn

Dina har tidligere arbeidet som psykiatrisk sykepleier i 50 % stilling i kommunen. Nå arbeider hun som helsesøster, men fordi disse to funksjonene samarbeider tett, møter hun fremdeles en del av de samme problemstillingene. Hun sier at i den tiden hun arbeidet som psykiatrisk sykepleier ville hun ikke ha mer enn 50 % stilling: ”...eg trur ikkje at eg kunna tænkt meg meir, førr det va førr tøft –det va førr tungt-enkvær skjebne gikk inn på mæ”. Hun forteller videre at det er en del mennesker i bygda som har det

vanskelig i hverdagen sin; hovedvedsakelig pga. rusproblemer, men hun nevner også kriminalitet, vold og incest.

Dina opplever at mange setter pris på møtene med henne, men at hun har vanskelig for å tro at hun skal klare å bidra til varig bedring hos de eldste brukerne; det er gjerne for sent når de er kommet i 40-50 års alderen. Dina sier: ”- Og dærfør så..., eg står på førr alle, men eg står ækstra på førr de som e barn,- som har ræstn av sitt liv igjæn”.

Arbeidet som helsesøster har betydd at Dina har vært nødt til å ta opp vanskelige tema med bekjente, også egne venninner, om deres barn. Om dette sier hun: ”...Ja, den har vi fådd følt på nån ganga.... Da må man ta det, -må man ta det ut i frå det ståstedet som man e, -og då e eg i jobb.” Om denne typen erfaringer sier hun videre at det ofte blir ”røyst bust” mot henne i første omgang, men at det som regel roer seg etter hvert.

Erfaringen med å melde sin første sak til barnevernet beskriver hun på følgende måte:

...Æ vesste bærre ka æ såg og ka æ hørte og ka æ fekk høre av ungen sjøl-veit du-
då gråt æ-førr æ tænkte på at...førr æ va så usekker...æ tænkte: ”ka e det æ gjør?-
æ ska forholde mæ tel dissan føreldran-kanskje ræstn av mi tid hær...

Dina opplevde en stor personlig usikkerhet da den første meldingen til barnevernet skulle leveres, fordi hun tenkte på det framtidige forholdet til foreldrene. Hensynet til barnet gjorde at hun likevel tok skrittet og leverte meldingen. Dina sier: ”..., men æ tænkte på den ungen,... -det gnog i mæ-heile tida...-”

Når hun oppsummerer erfaringen sier Dina: ”- i ættertid va det vældig bra”.

Dina tar til orde for at en sykepleier må være forberedt på å møte overraskende situasjoner, at noe tar en annen vending enn man egentlig hadde tenkt, men at sykepleieren likevel må framstå på en trygg måte. Derfor sier Dina det er viktig å: ”... ta et oppgjør med sæ sjøl-ka e æ god på-ka e det æ kann?”. Hun poengterer også at det er viktig å kunne ”behandle menneska”, å kunne ”føre seg” og å være ærlig overfor brukerne.

Dina er ikke bare opptatt av at sykepleieren må bevisstgjøre seg i forhold til sin fagkompetanse. Hun sier følgende om forholdet mellom hennes fagkompetanse og brukerens kompetanse på sitt eget liv:

...-ka gjør vi hves vi syns synd på et menneske-jo då hold vi jo menneske dær heile veien-eller så bryt vi det ennu lenger ned....Jo vi skal bække det opp,-vi skal være klar, vi skal være tydelig, vi skal sette grænse... vi skal fortælle dæm ka dæm må gjøre sjøl...,-dæm må stilles til ansvar sjøl. Æ kan gi råd –æ kan gi tips-æ kan gi veiledning æ kan-æ kan støtte-æ kan bække opp og alt det dær, men nån ting må de gjøre sjøl, -og det e det å motivere, -altså det e nokka med det dær ...

Altså en myndiggjøring...? (intervjuer)

Ja! Man skal bli bevisstgjort sin egen kompetanse-førr alle vi menneska sitt inne med en kompetanse....-og ikkje minst på oss sjøl-og så e det å utvide han litte granne-eller å telægne sæ litt meir...

Denne ”ekspertkompetansen” på eget liv er Dina opptatt av å hjelpe brukerne med å finne og styrke.

Dina forteller at hun har gode kolleger som: ”... har opplevd ting i samme situasjon som kanskje eg har stådd i ....”. Hun har også en leder som hun gjerne snakker med: ”-så man får no tømt seg innimella...”

Dina avslutter samtalen vår med følgende setning: ”...æ-elske jo detta yrke og det æ hold på med,-æ e jo så glad i det, - og gler mæ jo tel kvær dag æ skal på jobb. Kvær dag e som ei utfordring...”

Tolkning

Jeg har ovenfor laget et sammendrag av mange sider tekstmateriale som omhandler Dinas erfaring som psykiatrisk sykepleier og helsesøster. I utvelgelsen har jeg lagt vekt på å vise det jeg oppfatter som et typisk trekk for denne delen av teksten; der jeg ser en profesjonsutøver som med den største selvfølgelighet beveger seg inn i de mest urørbare sfærene (Goffman, 1967a, s. 65) i sambygdingenes liv.

Dina definerer seg inn i jobb-rollen når hun skal ta opp vanskelige tema med en sambygding. Jeg oppfatter at hun i stor grad markerer denne rolletakingen overfor sambygdingen,-som i dette tilfellet er en venninne. På denne måten er det også mulig for venninnen å definere sin svake posisjon i hht. den profesjonelle rollen, - ikke Dina som privatperson. Dette gjør det mulig å fortsette en privat relasjon på et likeverdig nivå, -på tross av den svakheten som er avdekket i venninnens nære familie. Dette jfr.

Goffmans forståelse av våre samhandlingsregler, der vi vil unngå å vise svakhet av redsel for at vi i neste omgang kan bli vurdert som mindre aktverdige (Goffman, 1967a, s. 83).

En vesentlig forutsetning for den samhandlingen som jeg her har skissert er det Goffman (1967a) kaller framferd, og det Dina omtaler som å være ”ærlig”, kunne ”føre seg” og ”behandle menneska”. Om dette sier Goffman:

Most importantly, perhaps, good demeanor is what is required of an actor if he is to be transformed into someone who can be relied upon to maintain himself as an interactant, poised for communication, and to act so that others do not endanger themselves by presenting themselves as interactants to him (Goffman, 1967a, s. 77).

Med bakgrunn i Goffmans vurdering av hvordan en persons gode framferd blir omdannet til tillit av omgivelsene, har Dina et vesentlig poeng i at hennes egen framferd ikke er likegyldig, men tvert i mot kanskje det aller viktigste redskapet hun har i sin arbeidshverdag.

Teksten som jeg her har analysert viser en tosidig dimensjon ved det å være sykepleier i egen kommune; risikoen for at du selv bidrar til å konservere etablerte rolleforventinger ved å akseptere ”tingenes tilstand” for en del brukere i stedet for å ha tro på at du kan hjelpe dem til et bedre liv. Samtidig kan dette være uttrykk for en realistisk og nødvendig hverdagsprioritering i et samfunnsfelt som tross alt ikke har ubegrenset tilgang på midler, -og der alle faktisk ikke er ”behandlingsvillige”. Dina uttrykker en viss resignasjon med tanke på forbedringspotensialet for de litt eldre brukerne når hun sier : ” ... eg står på førr alle, men eg står ækstra på førr de som e barn,- som har ræstn av sitt liv igjæn”.

Dina har en profesjonsmakt i form av fagkompetanse. Denne må hun alltid vurdere opp mot brukernes rett til å styre sine egne liv og verne om sin private sfære (Goffman, 1967a, ss. 62-65), og hun må erkjenne at hennes ekspertkunnskap har en grense (Pettersen & Simonsen, 2010, ss. 59-60).

Samtidig må hun være i stand til å bruke profesjonsmakten til å ”trenge seg på” hvis hun får mistanke om overgrepssproblematikk, slik at hun kan ivareta sitt

forvaltningsansvar (Pettersen & Simonsen, 2010, s. 10) overfor mennesker i sårbare posisjoner.

En vesentlig del av Dinas hverdagslige profesjonsmakt handler om å benytte den til å ”mobilisere” brukere som på en eller annen måte har falt utenfor samfunnet. Jfr. Goffmans forståelse av begrepene ”stolthet, ære og verdighet” (Goffman, 1967b, s. 44), er det internaliseringen av disse begrepene i enkeltindividet som er grunnlaget for vår samhandling med omgivelsene. Når et individ trekker seg tilbake fra samfunnet eller velger å bryte med samfunnsskapt normer, kan det handle om at han ikke opplever seg som verdig nok, eller det kan hende at han har konstruert en egen moralnorm. Om det siste sier Goffman:

And if a particular person or group or society seems to have a unique character all its own, it is because its standard set of human nature element is pitched and combined in a particular way. Instead of much pride, there may be little. Instead of abiding by the rules, there may be much effort to break them safely (Goffman, 1967b, s. 45).

Det er her det ”grunnleggende menneskelige” igjen slår inn. Ethvert samfunn avhengig av å mobilisere selvregulerende individ, men det kan hende at samhandlingsmekanismene slår feil. Noe kan kompenseres ved å gå inn med veiledningssamtaler eller opplæring, men fagkompetansen kan komme til kort. Dette gjelder både mht. å rette opp et skadet sjølbilde og lære empatisk opptreden. Derfor er Dinas hverdag preget av en stadig overveielse av hvor det er mest hensiktsmessig å sette inn sine egne begrensede ressurser, for det er en faktisk grense for hva hun kan rette opp i. Samtidig er det et dilemma at hennes ekspertvurdering kan være feil. Det er alltid en mulighet til bedring hos et ”håpløst” individ. Derfor må Dina ha en dør åpen for brukerens egen ”ekspertkompetanse” (Pettersen & Simonsen, 2010, ss. 60-61). Det å sette grenser for hvor langt en har mulighet for å gå for å hjelpe andre er viktig for å klare å stå i krevende hjelperelasjoner over tid: ”Grensesetting er med på å gi arbeidstakerne det overskudd de trenger til å mestre hele livet sitt, både det private og jobben” (Falch, 2010, s. 128).

I tekstsammendraget forteller Dina om egen usikkerhet og egen følelsesmessige ”berørhet” over de skjebnene hun møter. I et senere sitat sier hun det er viktig ”å ta et

oppgjør” med seg selv for å klargjøre sine egne sterke sider, slik at man kan vise seg sterk overfor brukerne. Disse tekstutdragene eksemplifiserer flere lignende uttalelser.

Jeg har bevisst benyttet formuleringen å ”vise seg” sterk fordi jeg mener dette henspiller på det som skjer når man arbeider med egne følelser slik at man faktisk klarer å oppnå en virkelig styrke, ikke bare late som man er sterk. Dette bekrefter også det inntrykket jeg har av Dina i samtalen; at hun på et dypere plan arbeider for å gjøre seg selv sterk overfor brukerne, slik at hun kan framstå på en ærlig måte overfor dem. Jfr. emosjonshåndteringsperspektivet (Falch, 2010) handler dette om dybdespill.

Dette betyr imidlertid ikke at Dina aldri benytter seg av overflatespill i sin hverdagslige kommunikasjon. Overflatespill er vanlig forekommende i all jobbkommunikasjon. Jfr. Mann, er det sannsynlig at en tredjedel av kollega-kommunikasjon som viser interesse og entusiasme egentlig er falsk (1999, s. 365). Å late som vi føler noe annet enn vi egentlig gjør er en del av alminnelig høflighet (Goffman, 1967a, s. 60), og neppe noe stort problem så lenge en ikke opplever så stor grad av emosjonell dissonans at det medfører alvorlig stress, eller at en faktisk ikke klarer å opprettholde forventet ansikt utad.

Dina fortalte at hun satte stor pris på gode kolleger og en leder som hun ofte snakket med, og hun avslutter samtalen vår med å si at hun gleder seg til hver ny arbeidsdag. Jeg setter disse uttalelsene i sammenheng fordi jeg mener at det faktisk er en sammenheng. Falch (2010) sier at uten kolleger er det vanskelig å utføre det emosjonelle arbeidet som gjør arbeidsdagen lettere og som derfor har ”bruksverdi” (Falch, 2010, s. 127) for arbeidstakeren. Jeg oppfatter at hun her mener at kollegasamtalene gir mulighet for bearbeiding av egne emosjonelle erfaringer og dermed er en energikilde i hverdagen.

Ondt-i-magen-følelsen.

Anne har mange års erfaring som mellomnivå-leder i omsorgssektoren og har naturlig nok også stått i jobbrelatert konflikter. Hun forteller at hun tror at hennes arbeids- og livssituasjon innebærer mer vondt-i-magen følelse når hun går hjem etter endt arbeidsdag enn om hun skulle ha arbeidet i en by. Hun setter denne følelsen i sammenheng med risikoen for å treffe igjen de samme personene hun eventuelt har vært

i konflikt med på fritida. Hun mener at det samme gjelder for kollegene, og antyder at det kan være noe av årsaken til at noen har sluttet. Hun sier: ”Eg trur at vi har...., vi har meire harde omganga med pårørende enn de kanskje har i byan.”. Anne forteller at hun noen ganger har opplevd en fornemmelse av at noen har vært ute etter å ”ta” personalet.

Videre sier hun:

Eg har fådd hørt ganske mange ting... eg har fådd hørt eg har gjort en forferdelig dårlig jobb med mora tel ei, -har eg fådd hørt..... -Og må ærlig talt sei at eg fikk ei sånn skjøllebøtta at eg holdte på å gå i..., men eg gjor ingen ting, eg sa ingen ting...

Anne forteller om en erfaring der hun fikk en ”skjellebøtte” fra en pårørende som mente hun hadde gjort en ”forferdelig dårlig jobb”. Anne tok i mot utspillet fra pårørende uten å si noe eller gjøre noe. Hun forteller ikke hvordan møtet mellom dem ble avsluttet, eventuelt om videre konflikthåndtering.

Tolkning

Anne sier at hun i enkelte sammenhenger opplever at noen er ute etter å ”ta” personalet. Hvis en profesjonsutøver blir møtt med sinne og frustrasjon fra pasient/pårørende, er det en selvfølge å undersøke saksforholdene, rette opp i eventuelle feil og beklage det inntrufne. I noen sammenhenger må prosedyrer for klage til overordnet myndighet iverksettes. Jfr. profesjonsetikken må det også tas hensyn til at den pårørende er i en sårbar posisjon, og at en derfor må akseptere følelsesuttrykk som ellers ikke ville vært tolerert.

Når dette er sagt, er det også mulig å tenke seg at noen mennesker stiller seg utenfor det vi normalt forventer av aktelse for hverandre. Om dette sier Goffman:

When a person treats face-work not as something he need to be prepared to perform, but rather as something that others can be counted on to perform or to accept, then an encounter or an undertaking becomes less a scene of mutual considerateness than an arena in which a contest or match is held (Goffman, 1967b, s. 24).

Det er i denne typen møter at profesjonsetikk og evne til sjølkontroll virkelig blir satt på prøve. Slike situasjoner er spesielt utfordrende for ledere med ansvar jfr.

arbeidsmiljøloven, der det i ekstreme tilfeller kan bli nødvendig å iverksette tiltak for å skjerme pleieren.

Ut fra måten Anne beskriver sin reaksjon på: ”..holdt på å gå i...”, oppfatter jeg at hun følte seg angrepet, mest sannsynlig urettmessig angrepet, men hun viste ikke sin egen følelsesmessige reaksjon til pårørende. I stedet opprettholdt hun en alminnelig, rolig og vennlig tone. Min videre tolkning er at dette er et eksempel på en situasjon som skaper vondt-i-magen-følelse når hun går fra jobb, og at frustrasjonsopplevelsen forsterkes pga. risikoen for å møte den eller de hun har vært i konflikt med igjen på fritida.

Jfr. emosjonshåndteringsperspektivet tolker jeg Annes evne til å vise pårørende et uberørt ansikt, samtidig som hennes indre følelsesmessige opplevelse har vært sinne eller sårbarhet, som et overflatespill. I følge Mann er sinne den emosjonelle opplevelsen som oftest blir undertrykt (1999, s. 365).

Fordi Anne ikke har brakt seg selv i en tilstand der hun opplevde samsvar mellom forventet ansikt utad og egne følelser, opplever hun en emosjonell dissonans, hvilket øker den personlige belastningen ved konfliktsituasjonen. Mann viser til en studie fra 2003 som bekrefter at overflatespill i betydelig større grad enn dybdespill medfører emosjonell utmattelse. Mann sier også at det å ”late som” innebærer ”frakobling” av egne følelser og en personlig opplevelse av uoppriktighet (2005).

Mann antar at opplevelsen av å oppleve seg selv som en uoppriktig person kan være ulik for ulike yrkesgrupper. Om sykepleieres opplevelse av uoppriktighet sier hun:

..., it is likely that within nursing being unauthentic is viewed as something that is particularly incompatible with being “good” at the job, whereas other professions might tolerate or even value inauthenticity more (2005, s. 160).

Mann sier her at det er sannsynlig at uoppriktighet, fordi det ikke er forenelig med å være ”god” på jobben, oppleves verre for sykepleiere enn for mange andre yrkesgrupper, som antakelig vil tolerere, eller til og med verdsette, uoppriktighet i større grad. Jeg oppfatter her at formuleringen ” ”good” at the job” brukes i betydningen moralsk god person på jobben. Den vurderingen Mann her har gjort, setter jeg i sammenheng med den sykepleiefaglige profesjonsetikkens nære kobling til allmenngyldige moralnormer.

De profesjonsetiske kravene og forståelsen av omsorgsbegrepet legger sterke føringer for sammenheng mellom sykepleierens profesjonelle og personlige egenskaper. Dette omtaler Nortvedt og Grimen når de, med bakgrunn i Skjervheims primæretikk, utleder begrepet ”ekte omsorg”:

For at en i slike tilfeller skal snakke om ekte omsorg, må vennligheten for det første være spontan og uttrykke personlig interessert og engasjement i pårørendes situasjon. For det andre må vennligheten for å være ekte være et uttrykk for en stabil egenskap ved den handlende person. For at vennligheten skal være ekte, må den ikke være noe en bestemmer seg for å vise, men være et uttrykk for noe en er. Det må være en nær sammenheng mellom naturlige personlige egenskaper og de ferdigheter som uttrykkes, for at omsorgen skal være autentisk (2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 72).

Jfr. profesjonsetikken betinger ekte omsorg vennlighet som en personlig egenskap, et uttrykk for noe en er, ikke noe en later som. Hvis en sykepleier føler seg dårlig behandlet av pasient eller pårørende, og eventuelt ikke klarer å føle den indre vennligheten som hun ”later som”, kan hun med bakgrunn i profesjonsetikken oppfatte seg selv både som en dårlig yrkesutøver og dårlig person, -uansett hvor godt hun måtte klare å spille en vennlig, deltakende rolle overfor pårørende.

Budskapet i det etiske kravet-”at ha en annen människas liv i sin hand”(Løgstrup, 1956, ny utg. 1992, s. 60), (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 69), er gjennom Martinsens bruk av Løgstrup i sykepleiefaglig profesjonsetikk blitt en del av grunnlagstenkingen som alle sykepleiere er opplært til å ta inn over seg. Nortvedt & Grimen peker på at dette omsorgsidealet er fundert på allmenngyldige moralske verdier som er tatt i bruk i profesjonell sammenheng (2004 1. utgave, 2. opplag 2006, ss. 69-77).

Denne påpekingen av den allmennmoralske sammenhengen med sykepleiefagets profesjonsetikk kan gi et litt endret perspektiv, særlig tatt i betraktning at de andre helsefagene, jfr. Nortvedt & Grimen, (2004 1. utgave, 2. opplag 2006, ss. 72-77) ikke har koblet profesjonsetikken opp mot allmennmoral i samme grad. Pasient-, pårørende- eller, for den saks skyld, sykepleierrollen, skaper ikke godhet. Derfor er det mulig at alle disse rollene kan bekles av mennesker som har onde hensikter overfor hverandre. Når en blir utsatt for ondsinnede utfall, er det normalt å reagere følelsesmessig på det. Det er også normalt å ha en ”dårlig dag” på jobben og ikke føle seg så vennlig som en forsøker

å gi uttrykk for. En annen sak er likevel at disse følelsesopplevelsene ikke skal merkes av pasienten/bruker eller pårørende.

I en praktisk sykepleiefaglig hverdag kan en derfor spørre om det å dreie forventningen om vennlighet mot pasienten i en sårbar posisjon, ikke pasienten som person, kan lette arbeidet med egne følelser. Samtidig må egne følelsesmessige reaksjoner erkjennes. Det er faktisk en forutsetning for emosjonelt arbeid.

Jfr. Falch (2010) er det her dybdespillet i det emosjonelle arbeidet kommer inn. Med den aktuelle saken som eksempel, betyr det at Anne må erkjenne sin egen følelsesmessige reaksjon som en legitim, følelsesmessig erfaring som ikke kan uttrykkes i profesjonell sammenheng. I stedet må hun mobilisere sin forståelse for sårbarheten som pårønderollen fører med seg. Dette ville oppøve hennes profesjonsetiske praktiske ferdighet, som igjen handler om å møte pårørende med ekte vennlig deltakelse i forhold til den personlige belastningen denne rollen innebærer.

Hvis Anne, gjennom emosjonelt arbeid, unngår følelsesutbrudd og ”tap av ansikt” (Goffman, 1967b), og dermed opplever seg i personlig likevekt, åpner hun samtidig opp for muligheten til felles problemløsning. Fordi hun vil være i stand til å vise ekte medfølelse, samtidig som hun kan hevde sin egen rett til å være saklig uenig og bli vist alminnelig respekt, vil hun ut fra en profesjonsetisk vurdering opptre korrekt i konfliktsituasjonen. Det er derfor lagt et grunnlag for videre problemløsning som igjen kan demme opp for konfliktsmitte til den private sfæren.

Det kan hende at det er akkurat denne måten Anne handterer konflikter på i sin hverdag. I så fall hadde hun mulighet til å bringe seg selv i en situasjon der det ikke lenger er dissonans mellom egne følelser og empatien den profesjonelle rollen krever at hun uttrykker. I følge Mann er jobbrelaterte problemer mindre belastende hvis arbeidstakeren unngår overflatespill, men heller trener på å oppøve ferdigheter i dybdespill (2005, s. 160).

I den praktiske verden må vi erkjenne at sykepleie er lønnsarbeid på lik linje med alt annet lønnsarbeid. Vi vet også at arbeidstakere i stor grad har egne følelsesopplevelser mens de er på jobb (Mann, 1999). Videre vet vi at der mennesker omgås, oppstår det konflikter. Dette gjelder ikke minst i arbeidslivssammenheng. Jfr. Goffman (1967a)

sanksjonerer vi automatisk det vi oppfatter som brudd på alminnelig høflighet. Det er derfor menneskelig å reagere følelsesmessig hvis en blir møtt med en ”skyllebøtte” av sinne og frustrasjon, uansett hvor rettmessig klagegrunnlaget måtte være. Goffman beskriver hvordan en konfliktsituasjon følger bestemte mønstre, der man responderer på hverandres uttrykk, og der følelser spiller en ikke uvesentlig rolle:

I want to stress that these emotions function as moves, and fit so precisely into the logic of the ritual game that it would seem difficult to understand them without it. In fact spontaneously expressed feelings are likely to fit into the formal pattern of the ritual interchange more elegantly than consciously designed ones (Goffman, 1967b, s. 23).

Jfr. Mann (1999, s. 365) vet vi at sinne er den mest undertrykte emosjonen i arbeidslivet. Vi vet også at opplevelse av emosjonell dissonans har sammenheng med jobberelatert stress (Mann & Cowburn, 2005). Det er derfor viktig å være oppmerksom på denne problematikken i arbeidsmiljøsammenheng.

Anne forteller videre

Ved et par anledninger har Anne opplevd så stort ubehag ved at pårørende eller personale har tatt opp jobberelaterte konflikter med henne på fritida at hun har forlatt sosiale arenaer pga. dette. Hun beskriver de sosiale konsekvensene av jobberelaterte konflikter på følgende måte:

... men ka som va sagt- det klar eg ikkje å huske. Eg følt bærre blikkan... Det va når som haddde en far som va bruker i hjemmetjenesten og det va pårørende, -og de kjente andre som jobba her, og de va av ei ainna førmeining, ikkje sant, men så va det mi faglige vurdering, eller vårres faglige vurdering som egentlig... og dæ bei litt sånn...dæ bei litt sånn skeis, men eg følte jo både de blikkan-det såg eg jo. Eg så jo blikkan.... (Anne)

I datamaterialet finner jeg uttalelser fra Anne som viser at hun i mange sammenhenger vurderer om det hun sier eller gjør kan bli oppfattet på en utilsiktet måte av de menneskene hun omgås, enten det er i jobbsammenheng eller privat. Hun karakteriserer sin opplevelse av den relasjonelle tettheten i bygda som å være i ”ei begrensa stilling”:

Ja, faktisk så e du på en måte ikkje bærre på jobb,- altså mens du e på jobb. Du må tenke litt jobb på fritida di og. Om det e rætt eller galt det, det e ei anna sak...(Anne)

Tolkning

Goffman sier at vi alle har en selvbeskyttende mekanisme som innebærer at vi holder oss unna sosiale arenaer som kan bli truende for oss:

Social life is an uncluttered, orderly thing because the person voluntarily stays away from the places and topics and times where he is not wanted and where he might be disparaged for going. He cooperates to save his face, finding that there is much to be gained from venturing nothing (Goffman, 1967b).

Når jeg ser Annes beskrivelse av konfliktrelaterte erfaringer knyttet til arbeids- og bygdeliv i sammenheng med Goffmans sosiale samhandlingsteorier, mener jeg at ”konfliktmitte” fra private til jobberelaterte arenaer -og motsatt, kan innebære en ekstra sårbarhet mht. å bo og arbeide i et lite samfunn.

Kjærringsyt

Grete har, som tidligere nevnt, arbeidet i kommunen nesten uavbrutt siden starten i -73. Hun har hatt lederroller både på sykehjemmet og i hjemmetjenesten i lange perioder. Da jeg åpnet samtalen med henne, ba jeg henne fortelle om en erfaring som kunne beskrive det å være sykepleier og sambygding på en god måte. Min klossete formulering resulterte i at hun kort og kontant sa at hun ikke hadde gode erfaringer med å være sykepleier og sambygding, så det kunne hun dessverre ikke si noe om.

Grete fortalte om lange perioder med stor vaktbelastning, som hun mente hadde hemmet hennes mulighet til et sosialt liv og til å følge opp egne barn mens de var i tenårene. Hun fortalte også historien om den gangen hun ble alene igjen som sykepleier på sykehjemmet da 4 andre sykepleiere sluttet på midten av 90-tallet. Grete fortalte at hun forsøkte å ta opp problemet med kommunens ledelse, men ble avvist, - kommuneledelsen ville ikke lytte til hennes ”kjærringsyt”:

-Ja, det va no sånn kjærringsyt som dæm kalte det førr: ”Ja, no e det no sånn syting dær oppe-kan du skjønne det dær... Vi har no en sykepleier-det må no vel være nok...”. Ja...og det va dessværrer ikkje nok. (Grete)

Grete forteller at hun sto i situasjonen over flere måneder og opparbeidet overtidstimer langt over arbeidsmiljølovens grenser. Til slutt brøt hun sammen og ble sykmeldt i ett år.

Da jeg spurte hvorfor hun hadde klart å stå i dette over tid svarte hun at hun opplevde det som sitt ansvar; hun hadde jo påtatt seg ansvaret å være avdelingssykepleier: ”...,men samtidig som æ va avdelingssykepleier så va æ jo også konstituert styrer, - samt at æ va jo både...Æ va på jobb firogtyve tima i døgne.”

Da hun sa i fra om at arbeidsmiljølovens grenser var overskredet, fikk hun til svar at hun selv burde ha skjønt at hun ikke kunne jobbe så mye overtid:

...det burde æ jo virkelig vite at æ hadde jo forbrøtte mæ...Ja, så sir æ at: ”ja, det e æ jo fullstendig klar over at æ har gått utover arbeidsmiljøloven, men kæm som ska gjøre jobben?”

Grete fortalte også at kommunen hadde vært preget av manglende legedekning i mange år. Hun poengterte at hun hadde stått i situasjonen fordi hun følte et faglig ansvar og forpliktelse overfor pasienter og personale, - ikke av ”snillhet” overfor kommuneadministrasjonen.

Jeg spurte om årsaken til at så mange sykepleiere hadde sluttet, og fikk til svar at det skyldtes tilfeldige omstendigheter. En arbeidsrelatert hendelse var den direkte årsaken til Gretes personlige sammenbrudd.

I tillegg til fortellingen om den gangen hun ble eneste sykepleier på sykehjemmet, forteller Grete om en vanskelig omorganiseringsprosess i kommunens hjemmehjelpstjeneste, der hun i ettertid ser at hun påtok seg for mye ansvar alene. Da jeg spurte henne hvorfor hun hadde påtatt seg for mye svarte hun:

Nei-æ e vel en ja-person, æ trur det- æ har vel alltid sagt ja....-Heilt til det...-æ si ja heile tida til alle andre, men æ sir vel kanskje ikkje så vældig mye ja til mæ sjøl, men æ prøve jo nu å bynne å si ja til mæ sjøl, -men det e ju, -men da har man jo vældi lætt for å bi tolka som egoistisk.

Tolkning

Denne historien beskriver den mest ekstreme personlige belastningen i mitt datamateriale. Historien viser en svært sårbar side ved å arbeide i et lite samfunn; en sykepleier kan faktisk risikere å bli stående alene med mye ansvar, der han selv må vurdere om situasjonen er så prekær at arbeidstilsyn og overordnet helsemyndighet må kobles inn. I så fall skal det frimodighet til for å gå forbi den kommunale ledelsen. Pettersen & Simonsen definerer begrepet frimodighet i arbeidslivssammenheng ved hjelp av Foucault:

...den profesjonsetiske utfordringen ligger i å gjøre seg opp selvstendige meninger om hva som er rett og galt, i forhold til både gjeldende kunnskap og forestillinger om hva som er riktig og hva som er galt. Neste skritt er å gå fra bevissthet, tanker og ideer til handling (Pettersen & Simonsen, 2010, s. 62).

Å ta en frimodig beslutning i et lite samfunn kan være en ekstra stor utfordring, tatt i betraktning de tette relasjonene som fins i et slikt samfunn, med påfølgende risiko for personlige sanksjoner. Samtidig er det et stort ansvar å forsøke å håndtere en åpenbart uforsvarlig situasjon på egenhånd.

Hvordan en så ekstrem personellmangel kunne få lov til å utvikle seg og vedvare er vanskelig å forstå. Det kan ha sammenheng med dysfunksjonell ledelse og konflikter som fikk utvikle seg over tid. I språkbruken som Grete refererer, aner jeg en respektløs tone som kan tilskrives utfordringer på ledersiden. –At mange arbeidstakere slutter samtidig kan også tilskrives slik problematikk.

Det kan også hende at dette handler om en aktør som er blitt henvist til å spille den rollen (Goffman, 1967b) omgivelsene gir han, og pga. dette ikke ble tatt på alvor når det var nødvendig. At mange arbeidstakere slutter samtidig kan skyldes tilfeldige sammentreff, men faglig forsvarlighet er like fullt et overordnet lederansvar.

Bortsett fra det jeg mener å kunne lese ut fra språklige vendinger i hennes egen kommunikasjon med kommuneadministrasjonen, sa Grete ingen ting om at det hadde vært en konfliktfylt situasjon før de andre sykepleierne sluttet/tok permisjon. Hun fortalte heller ikke om spesielle følelsesmessige erfaringer i perioden etter at hun ble alene sykepleier, bortsett fra at hun selvfølgelig var sliten fordi hun arbeidet svært mye. Manglende beskrivelser av følelsesopplevelser kan skyldes at erfaringene ligger langt

tilbake i tid, og at den konkrete opplevelsen som følge av den vanskelige arbeidssituasjonen er glemt.

Ut fra et emosjonshåndteringsperspektiv er det ikke mulig å si noe om type emosjonelt arbeid i dette eksempelet. Det er imidlertid lett å tenke seg at Grete har vært utsatt for et høyt stressnivå over tid, og at sammenbruddet ble utløst av en akutt stressreaksjon da arbeidsbelastningen toppet seg ytterligere. Det er heller ikke usannsynlig at hun har opplevd vedvarende emosjonell dissonans. Jfr. Mann & Cowburn (2005) er det vanskelig å si om stress utløser emosjonelt arbeid eller om det er emosjonelt arbeid som utløser stress, muligens kan dette skje i en vekselvirkning. Det er imidlertid påvist at emosjonelt arbeid har en sammenheng med stress (Mann & Cowburn, 2005, s. 159). Det er lite sannsynlig at bevisst bruk av emosjonelt arbeid hadde kunnet avhjelpe den store belastningen Grete var utsatt for.

Avslutningsvis vil jeg kommentere Gretes utsagn om at hun har vært et ja menneske overfor alle andre enn seg selv. Dette oppfatter jeg som en generell personkarakteristikk forbundet med engstelse for å bli oppfattet som egoistisk hvis hun tar for mye hensyn til seg selv. En slik selvoppfatning kan forstås i en kjønnsrelatert sammenheng. Jfr. Hotedahls (1994) beskrivelse av tradisjonell bygdekvinnerolle på den tiden Grete startet å arbeide, og den samme grunnlagstenkingen som i stor grad preger sykepleiefaget (Nortvedt & Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006), oppfatter jeg at det er disse idealene som slår igjennom hos Grete når hun synes det er vanskelig å si nei.

Om å få fem ord

Det er tradisjonelt lite fokus på emosjonshåndtering i arbeidslivssammenheng. Blant pleiepersonell er det imidlertid kultur for å bruke hverandre til å bearbeide erfaringer:

...og æ føle at vi e vældig flink til å snakke om ting-det e mang ting man kan komme opp i man ikkje har tenkt på førr man står i det egentlig, og at man eventuelt kanskje,-eg trur at tærskeln, liksom..., førr å bærre pekke på skuldra og sei at: "Du kan æ bærre få 5 ord med dæ?" eller ett eller anna sånn... eller: "har du litt tid å høre?"-så føler æg at man kan få tømmt sæ nån ganga, førr det e klart at man kommer opp i litt forskjellig. (Berit)

Hamran mener at pleie-og omsorgsarbeidet har en annerledes kulturbakgrunn enn annet lønnsarbeid, og dermed ikke kan forstås ut fra samme betingelser. I stedet må det forstås som: ”Et organiserende prinsipp som er knyttet spesielt til dette typiske kvinnearbeidet og det de har til felles: nemlig et *kontinuerlig felles omsorgsansvar*” (Hamran, 1991, ny utg. 2006, s. 61). Det kan hende at det er denne ”annerledesheten” som slår ut i det felles ansvaret informantene opplever at kollegiet tar for å støtte hverandre når de, som Berit sier: ”...kommer opp i litt forskjellig”.

Falch påpeker at arbeidsfellesskap gir emosjonell energi (2010, s. 127). Alle informantene i denne undersøkelsen sier det samme; det er i kollegiet de henter overskudd og støtte til å møte hverdagens utfordringer.

Kap. 5 Sammendrag, oppsummering og konklusjon

5.1 Sammendrag av analyse

Under dette kapitlet gjør jeg et sammendrag av analysen som jeg har foretatt i kap. 4.2-4.4. Jeg forholder meg til de samme kapittelinndelingene og overskriftene som jeg har brukt i analysen. Etter hvert sammendrag gjør jeg en kort oppsummering av det jeg oppfatter som det mest essensielle i analysen. Denne oppsummeringen definerer jeg som funn. Jeg nummerer alle funnene slik at det er enkelt å finne ut hvilken analyse de refererer til når jeg senere bruker dem i forbindelse med konklusjon og vurdering av vitenskapelig verdi under kap. 5.2

Sammendrag og funn, kap. 4.2

Helperson forståelse er et framtrædende trekk for samhandlingen. Jeg har funnet eksempler på at dette gjelder brukernes oppfatning av sykepleierne, men også at sykepleierne selv setter pris på å bli oppfattet på denne måten. Familietilhørighet er, både på godt og ondt, relevant for hvordan informantene blir møtt. Samhandlingen

preges i stor grad av trygghet med bakgrunn i etablerte roller/mønstre. Informantene omgås både pasienter og kolleger på fritiden og opplever at rollene blandes en del. Dette blir en naturlig del av hverdagen, men skaper også utfordringer mht. ivaretagelse av taushetsplikt og egen private sfære. Informantene forsøker å ha fokus på å skape skille mellom jobb og fritid, men det er ikke alltid enkelt å få til. Det er viktig å framstå som en pålitelig person fordi omdømmet flyter mellom privat og profesjonell sfære.

Funn 1: Helperson forståelse er et framtredeende trekk for samhandlingen også i profesjonell sammenheng. Det er sannsynliggjort at familietilhørighet er en relevant regel for sosial samhandling og samhandlingen preges av etablerte mønstre. Blanding av private og profesjonelle roller skaper utfordringer for ivaretagelse av taushetsplikt og privat sfære. Det er viktig å framstå som en pålitelig person fordi omdømmet flyter mellom privat og profesjonell sfære.

Sammendrag og funn kap. 4.3

Goffmans(1967a) (1967b) regler for sosial samhandling; aktelse og framferd har vært anvendt for å forstå 3 fortellinger/tekstutrag der den ene var knyttet til omdømmeproblematikk og risiko for stigmatisering. Den andre historien handlet om å forholde seg til nære personer som pasienter og den tredje handlet om bygdesladder og taushetsplikt.

Sammendraget refererer til fortellingen ” å ikkje duge tel”

Historien handler om en pleier som blir avvist av pårørende pga. en sosialt belastet fortid og forklares med at det som er gjort galt, eller blir oppfattet som galt av sambygdinger, vil bli en del av bygdefolkets felles ”hukommelse” (Foss, 2008, s. 107), og slike negative hendelser vil kunne bli brukt mot en aktør i en senere sammenheng.

Informantens følelsesmessige reaksjon på at kollegaen ble avvist kan forstås med bakgrunn i at brudd på diskresjonsregler med påfølgende tap av ansikt er ubehagelig både for den som blir angrepet og for den/de som står ham nær. (Goffman, 1967a, s. 65) ,(Goffman, 1967b)

Pårørendes avvisning kan forstås som en følelsesmessig reaksjon på tidligere urett. Avvisningen kan også tolkes som et signal for å markere status. (Goffman, 1967a, s. 70), (Goffman, 1967a, s. 78).

En ”felles hukommelse” i et lite samfunn kan innebære økt risiko for stigmatisering (Goffman, (1963)1990, s. 15).

Pettersen & Simonsen omtaler frimodighet (2010, s. 62) i profesjonsutøvelsen. I dette tilfellet handler det om en mulig samfunnsskapt oppfatning av en enkeltperson.

Funn 2: Refererer til fortellingen om en pleier som blir avvist av pårørende som følge av sosialt belastet fortid. Historien viser utfordringer som kan forstås ved hjelp av Goffmans studier av ansikt til ansikt relasjoner, -aktelse og framferd. Historien antyder risiko for stigmatisering, hvilket er et eksempel på en profesjonsetisk utfordring forbundet med å bo og arbeide i et lite samfunn.

Sammendraget refererer til fortellingen ”Han skilte ut en del persona-deriblant va det æ”

Historien viser at bevisstgjøring mht. private og profesjonelle roller kan virke avklarende og lette samhandlingen med nære personer i profesjonell sammenheng.

- Problemer med å kombinere rolle som pleier og slekting/venn kan forstås i sammenheng med en allmennmenneskelig forventning om å ikke vise seg svak overfor mennesker vi normalt har et likeverdig forhold til. (Goffman, 1967a, s. 83) Måten avvisningen skjedde på kan ses som et ønske om å avverge av tap av ansikt gjennom hinting. (Goffman, 1967b, s. 30)
- Problemer med å kombinere rolle som pleier og slekting/venn kan også forstås i sammenheng med risiko for sterke følelsesmessige reaksjoner som igjen kan relateres til ubehag forbundet med tap av ansikt. (Goffman, 1967b, s. 18).
- Å holde seg faglig oppdatert kan ses på som å forebygge tap av ansikt, og er derfor en vesentlig del av tryggheten i pasient-pleier relasjonen.

Informanten tolket selv slektingens vegring som et utslag av sanksjonering som følge av hennes nye rolle overfor ham. Dette jfr. Goffmans rolleteori (1967b) Dette viser at også

den profesjonelle har en tendens til å tolke i ”verste mening”, og dermed kan komme til å trekke seg unna for å unngå avvisning (Goffman, 1967b, s. 43)

Det framgår av analysen at faglig sjøltillit var viktig for informanten når hun skulle ivareta den utfordrende samhandlingen med pasienter og pårørende. Hun poengterer at hun også oppfatter faglig trygghet som en forventning hos sine sambygdingene.

Funn 3: Refererer til fortellingen om å bli avvist som pleier på bakgrunn av nær relasjon til brukeren. Fortellingen viser utfordringer som kan forstås ved hjelp av Goffmans studier av ansikt til ansikt relasjoner, -aktelse og framferd. Det framgår av analysen at informanten brukte rolledefinisjon for å avklare forholdet, og at god faglig sjøltillit kan ha vært medvirkende årsak til at hun gikk inn i situasjonen. Informanten påpeker at hun opplever faglig trygghet som en forventning fra sambygdingene.

Sammendraget referer til fortellingen ”Sladder og taushetsplikt”

Det går fram av undersøkelsen at sosial samhandling i bygda innebærer en ekstra utfordring mht. å bo og arbeide i samme samfunn fordi:

- Informanten må være oppmerksom på at hun ikke utleverer taushetsbelagte opplysninger i forbindelse med sosialt samvær der man normalt utveksler opplysninger om hverandre/sladrer. Det er her viktig å være oppmerksom på at sladder har en to-sidig sosial effekt. Foss (2008)
- På bakgrunn av taushetsplikten kan det hende at informanten må forholde seg til nedsettende omtale av arbeidsplass og kolleger uten å ha mulighet til å gi uttrykk for sin oppfatning av saken. Jfr. Goffman (1967b, s. 6) innebærer dette en opplevelse av tap av ansikt på kollegers/arbeidsplassens vegne. Dette kan også ses i sammenheng med at klager er den kommunikasjonsformen som i størst grad framkaller emosjonelt arbeid (Mann, 1999, s. 361)

Informanten er oppmerksom på at de tette relasjonene i bygda krever en ekstra omtanke mht. ivaretagelse av privat sfære (Goffman, 1967a, s. 65) både for henne selv og

brukere/pasienter og pårørende. Det er viktig for henne å sette grenser for sitt eget privatliv. Det er også viktig å framstå som en pålitelig person (Goffman, 1967b, s. 44)

Funn 4: Funnet refererer til eksempler som handler om sladder og taushetsplikt. Funnet viser utfordringer som kan forstås ved hjelp av Goffmans studier av ansikt til ansikt relasjoner, -aktelse og framferd.

Sammendrag og funn, kap. 4.4

Sammendraget refererer til fortellingen ”Men æ står ækstra på førr de som e barn”

Det framgår av datamaterialet at informanten benytter seg av klar rolledefinisjon (Goffman, 1967b, s. 7) når hun går inn i vanskelige situasjoner. Hun gir uttrykk for å være bevisst mht. bruk av sosiale samhandlingsregler-aktelse og framferd (Goffman, 1967a). Hun har en klar oppfatning av at sambygdingene forventer at hun skal være trygg og sterk i sin yrkesrolle, og beskriver hvordan hun arbeider med seg selv for å bli sterk. Dette tolker jeg som dybdespill jfr. emosjonshåndteringsperspektivet (Mann & Cowburn, 2005). Informanten viser at hun forsøker å gjøre realistiske vurderinger mht. hva hun kan klare å hjelpe brukerne med, men er samtidig opptatt av å styrke brukernes ekspertkompetanse på eget liv (Pettersen & Simonsen, 2010, s. 60). Med bakgrunn i dette oppfatter jeg at hun er i stand til å sette grenser (Falch, 2010, s. 128). Hun forteller at hun har gode kolleger og en dyktig leder å samtale med. Dette oppfatter jeg som et viktig bidrag til å lykkes med det emosjonelle arbeidet. (Falch, 2010, s. 127)

Funn 5: Et eksempel som viser at faglig sjøtillit og personlig kompetanse mht. sosiale samhandlingsregler, rolledefinisjon, grensesetting og emosjonelt arbeid gjør relasjonelle utfordringer i et lite samfunn håndterbare.

Sammendraget refererer til fortellingen ”Vi kunne ikkje ha gjort det på ainner måta”

Informanten forteller at den nære relasjonen til pasient/pårørende gir henne en opplevelse av økt emosjonelt engasjement. Hun gir uttrykk for lettelse over at pleierne ikke kan lastes for det som gikk galt. Hennes framstilling kan også tolkes som at

pleierne arbeider for å overbevise hverandre om at de ikke kunne ha gjort noe for å endre det fatale utfallet av hendelsen.

Jeg relaterer informantens erfaring av økt emosjonelt engasjement til at den private sfæren (Goffman, 1967a, ss. 63-67) berøres. Eventuelle feil som pleierne kan lastes for, vil innebære opplevelse av skyld/skam (Goffman, 1967a, s. 6) og medføre emosjonell belastning som forsterkes av at den private sfæren berøres

Pleierens eventuelle oppmerksomhet på mangelfull kompetanse, som betyr økt risiko for skyld/skam, innebærer en mulig emosjonell belastning.

Funn 6: Et eksempel som viser at nær relasjonen til pasient øker pleierens sårbarhet i forbindelse med alvorlig sykdom/død. Sårbarheten er satt i sammenheng med usikkerhet mht. om faglige forpliktelser er oppfylt. Det er sannsynliggjort at faglig sjøtillit reduserer sårbarheten.

Sammendraget refererer til fortellingen ”Ondt-i-magen følelsen”

Under forutsetning av at det er tatt hensyn til mulige feil fra personalets side og at man tar pårørendes sårbarhet i betraktning, er det mulig å tenke seg at noen mennesker stiller seg utenfor det vi normalt anser som vanlig høflighet (Goffman, 1967b, s. 24). Denne typen situasjoner er spesielt utfordrende i profesjonell sammenheng, særlig for ledere med ansvar jfr. arbeidsmiljøloven.

Jfr. Goffman (1967a) sanksjonerer vi automatisk det vi oppfatter som brudd på alminnelig høflighet, og reagerer gjerne med sinne.

Jeg har tolket en erfaring relatert til konfliktsituasjon som undertrykt sinne og eksempel på overflatespill (Falch, 2010). Overflatespill gir økt risiko for opplevelse av emosjonell dissonans og stress (Mann & Cowburn, 2005).

Mann & Cowburn (2005) har uttalt at det er sannsynlig at uoppriktighet, fordi det ikke er forenelig med å være ”god” på jobben, oppleves verre for sykepleiere enn for mange andre yrkesgrupper. Denne vurderingen har jeg satt i sammenheng med den sykepleiefaglige profesjonsetikkens sterke tilknytning til allmenmoralen (Nortvedt &

Grimen, 2004 1. utgave, 2. opplag 2006, s. 72). Jeg stiller spørsmål ved om denne moralske føringen er så sterkt integrert hos sykepleiere at erkjennelsen av at en ikke alltid klare å føle en forventede ”ekte vennlighet” i samhandling med brukere/pårørende innebærer en økt emosjonell belastning.

Jeg har referert følgende forskningsresultat mht. emosjoner og arbeidsliv

- Arbeidstakere i stor grad har egne følelsesopplevelser mens de er på jobb (Mann, 1999).
- Jfr. Mann (1999, s. 365) vet vi at sinne er den mest undertrykte emosjonen i arbeidslivet.
- Opplevelse av emosjonell dissonans har sammenheng med jobbrelatert stress (Mann & Cowburn, 2005).
- Ferdigheter i dybdespill reduserer jobbrelatert stress (Mann & Cowburn, 2005, s. 160).

Jeg har satt emosjonshåndteringsproblematikk som gjelder sykepleieprofesjonen og arbeidstakere generelt i sammenheng med det spesielle ved å være sykepleier i et lite samfunn. Jfr Goffmans (1967b), vil en person som opplever seg uønsket i et sosial fellesskap ha en tendens til å trekke seg tilbake. Ved konfliktsmitte mellom arbeidsliv og privatliv i et lite samfunn, der man i stor grad er avhengig av de samme menneskene, kommer man lett i en sårbar situasjon som samtidig profesjonsutøver og privatperson.

Jeg har pekt på at økt aksept av egne følelser i kombinasjon med bevisst bruk av dybdespill og bevisst fokus på pasientrolle/pårørenderolle i stedet for pasient/pårørende som person kan være virkemidler for å styrke konflikthåndteringskompetansen og dermed demme opp for konfliktsmitte i et lite samfunn.

Funn 7: Et eksempel som viser økt sårbarhet i konfliktsituasjoner pga. risiko for konfliktsmitte mellom arbeid og fritid/privat sfære. Det er sannsynliggjort at emosjonelt arbeid i form av dybdespill vil redusere den emosjonelle belastningen og at god konflikthåndteringskompetanse vil kunne forebygge konfliktsmitte.

Sammendraget referer til fortellingen ”Kjærringsyt”

Informanten opplevde en personlig forpliktelse til å strekke seg for å fylle det faglige tomrommet etter at flere andre sykepleiere sluttet.

Jeg oppfatter dette som et eksempel på en ekstrem personlig, stressrelatert belastning, muligens preget av vedvarende emosjonell dissonans (Mann & Cowburn, 2005).

Fortellingen er et mulig eksempel på ledelses-svikt/mangelfull konflikthåndtering.

Fortellingen kan også ses som et eksempel på at en aktør kan bli henvist til å spille den rollen (Goffman, 1967b) omgivelsene gir han, og derfor ikke blir tatt på alvor når det er nødvendig. Pga. aktørens egen sosiale avhengighet av et lite bygdesamfunn er sårbarheten stor hvis han skulle velge å varsle om faglig uforsvarlighet jfr. frimodighetsbegrepet (Pettersen & Simonsen, 2010).

Funn 8: Et eksempel viser økt personlig sårbarhet forbundet med personellmangel i et lite samfunn. Pga. uheldige omstendigheter, eventuelt mangelfull ledelse/ mangelfull konflikthåndteringskompetanse sluttet flere medarbeider samtidig. Belastningen for den som ble igjen var uforsvarlig høy. Eksemplet viser et alvorlig ledelsesproblem og et stort profesjonsetisk ansvar som påhviler den ansatte mht. eventuell varsling om uforsvarlig tjeneste.

Kap. 5.2 Oppsummering og konklusjon

Oppsummering

Helperson¹⁰ forståelse er et framtrædende trekk for samhandlingen som informantene inngår i i profesjonell sammenheng. Det er sannsynliggjort at familietilhørighet er en relevant regel for sosial samhandling og at samhandlingen preges av etablerte mønstre. Blanding av private og profesjonelle roller skaper utfordringer for ivaretagelse av taushetsplikt og privat sfære. Det er viktig for informantene å framstå som pålitelige personer fordi omdømmet flyter mellom privat og profesjonell sfære. (Funn 1)

---

¹⁰ Ord som er understreket i denne oppsummeringen er definert eller forklart i forbindelse med teoretisk redegjørelse under kap. 2.3

To fortellinger som handler om avvisning av pleiere er tolket ved hjelp av Goffmans analyse av ansikt til ansikt situasjoner og hans forståelse av begrepene aktelse og framferd. Begge eksemplene viser at det er nødvendig med økt profesjonsetisk oppmerksomhet for å ivareta de nære relasjonene. Det er sannsynliggjort at god faglig sjøltillit, klare rolledefinisjoner og god sosial samhandlingskompetanse er viktig for å møte denne typen utfordringer. Faglig trygghet er påpekt som en opplevd forventning fra bygdefolket (Funn 2-3).

Eksempler som handler om sladder¹¹ og taushetsplikt er tolket ved hjelp av Goffmans analyse av ansikt til ansikt situasjoner og forståelse av begrepene aktelse og framferd. Analysen viser at sosial deltakelse og profesjonsutøvelse i samme lokalsamfunn krever ekstra oppmerksomhet på fritiden. Dette fordi informanten blir møtt med jobbrelaterte problemstillinger som innebærer risiko for å bryte taushetsplikten, og fordi hun utsettes for negativ omtale av arbeidsplass og kolleger. Jfr. det som tidligere er sagt om helperson-forståelse og tette relasjoner i et lite samfunn, kreves det ekstra oppmerksomhet for å framstå som pålitelig. (Funn 4)

Det er foretatt analyse av 4 eksempler ved hjelp av emosjonshåndteringsperspektivet:

Ett eksempel refererer til generell virksomhet som helsesøster og psykiatrisk sykepleier. Eksemplet viser at god faglig sjøltillit, god kompetanse mht. sosiale samhandlingsregeler, evne til klar rolle-definisjon, evne til grensesetting og emosjonelt arbeid preget av dybdespill gjør relasjonelle utfordringer i et lite samfunn håndterbare. (Funn 5)

Ett eksempel viser at nær relasjonen til pasienten øker pleierens sårbarhet i forbindelse med alvorlig sykdom/død. Sårbarheten er satt i sammenheng med usikkerhet mht. om faglige forpliktelser er oppfylt. Det er sannsynliggjort at god faglig sjøltillit reduserer sårbarheten. (Funn 6)

Et eksempel viser økt sårbarhet i konfliktsituasjoner pga. risiko for konfliktsmitte mellom arbeid og fritid/privat sfære. Det er sannsynliggjort at emosjonelt arbeid i form

---

¹¹ Sladderets to-sidige sosiale funksjon er forklart under kap. 4.3 under overskriften ”sladder og taushetsplikt.”

av dybdespill ville redusert den emosjonelle belastningen og at god konflikthåndteringskompetanse vil kunne forebygge konfliktsmitte. (Funn 7)

Et eksempel viser økt personlig sårbarhet forbundet med personellmangel i et lite samfunn. Pga. uheldige omstendigheter, eventuelt mangelfull ledelse/mangelfull konflikthåndteringskompetanse sluttet flere medarbeider samtidig. Belastningen for den som ble igjen var uforsvarlig høy. Eksemplet viser et alvorlig ledelsesproblem og et stort profesjonsetisk ansvar som påhviler den ansatte mht. eventuell varsling om uforsvarlig tjeneste. (Funn 8)

Konklusjon

Studien påpeker ulike relasjonelle utfordringer knyttet til det å være sykepleier og sambygding. Utfordringene kan forklares på bakgrunn av multiplekse relasjoner preget av helperson forståelse i et lite lokalsamfunn. Som profesjonsutøvere har informantene et særlig ansvar for å ivareta disse relasjonene, hvilket blant annet innebærer behov for økt oppmerksomhet på egen framferd for å framstå som pålitelige personer overfor sine sambygginger. Studien viser at de nære relasjonene medfører økt sårbarhet for informantene. Det er påpekt ulike kompetanseverktøy som vil kunne bidra til å redusere belastningen ved denne typen utfordringer, deriblant fagkompetanse og oppmerksomhet på utøvelsen av emosjonelt arbeid.

Studien har et svært begrenset datagrunnlag, men kan likevel ha en gjenkjennelsesverdi for sykepleier og arbeidsgivere i små samfunn. Studien kan også være interessant som grunnlag for videre forskning.

Litteraturliste

- Ariadne-kunnskapsbase-for-kulturfagene-uio-fenomenologi. (2011). Retrieved 18.10.11, 2011, from <http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/idehistoriske-epoker/1900-tallet/1900-1945/fenomenologi>
- Aschehoug, & Gyldendals-store-norske-leksikon (1996). *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* (3. utg. ed. Vol. Bind 1 og 3). Oslo: Kunnskapsforl.
- Coffey, A., & Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data : complementary research strategies*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Dahlberg, K., Nyström, M., & Dahlberg, H. (2008). *Reflective lifeworld research* (2nd ed.). [Lund]: Studentlitteratur.
- Eriksen, T. H. (2010). *Små steder - store spørsmål : innføring i sosialantropologi* (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Falch, W. B. (2010). *Står til tjeneste : emosjonelt arbeid i tjenstemøtet*. Karlstad: Karlstad University.
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som utgangspunkt : det kvalitative forskningsinterview* (2. rev. udg. ed.). København: Akademisk Forlag.
- Foss, N. (2008). *Psykiatrien som flyttet ut i bygda : en analyse av hva som skjedde da psykiatriske hjelpere skulle bidra til brukernes innlemmelse blant folk i bygda*. [Tromsø]: Universitetet i Tromsø, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for sosialantropologi.
- Fugelli, P. (2010). *Døden, skal vi danse?* Oslo: Universitetsforl.
- Goffman, E. (1967a). The nature of deference and demeanor in: *Interaction ritual : essays in face-to-face behavior*. Chicago: Aldine.
- Goffman, E. (1967b). On face-work: An analysis of ritual elements in social interaction in: *Interaction ritual : essays on face-to-face behavior Anchor books*. Garden City, N. Y.: Doubleday.
- Goffman, E. ((1963)1990). *Stigma an social identity in: Stigma : notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Hamran, T. (1991, ny utg. 2006). *Pleiekulturen : en utfordring til den teknologiske tenkemåten*. [Oslo]: Gyldendal.
- Hilpüsch F, Parschat P, Fenes S, Aaraas J S, & M, G. (2011). Pleie- og omsorgspersonell i akuttmedisinske team. *Tidsskrift for den norske legeförening, Nr. 1, 07.01.11(131)*, 28-31.
- Holtedahl, L. (1994). *Hva mutter gjør er alltid viktig : om å være kvinne og mann i en nordnorsk bygd i 1970-årene*. Oslo: Pensumtjeneste.
- Lundby, G. (1998). *Makt og kunnskap i : Historier og terapi : om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. [Oslo]: Tano Aschehoug.
- Lundby, G. (2006). *Narrativ terapi* (2. opl. ed.). København: Hans Reitzel.
- Løgstrup, K. E. (1956, ny utg. 1992). *Det etiske kravet*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Mann, S. (1999). Emotion at Work: To What extent are We Expressing, Suppressing, or Faking it? *European journal of work and organizational psychology*, 8(3), 347-369.
- Mann, s., & Cowburn, J. (2005). Emotional labour and stress within mental health nursing. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 12, 154-162.

- Molander, B. (1996). *Kunskap - ett fortsatt sökande i: Kunskap i handling* (2. omarb. uppl. ed.). Göteborg: Daidalos.
- Møller, M., & Gulddal, J. (1999). *Fra filologi til filosofi-introduktion til den moderne hermeneutik i: Hermeneutik : en antologi om forståelse*. [København]: Gyldendal.
- Norsk-sykepleierforbund (2007). Yrkestiske retningslinjer for sykepleiere, from https://www.sykepleierforbundet.no/ikbViewer/Content/282884/Yrkesetiske_retningslinjer.PDF
- Nortvedt, P., & Grimen, H. (2004 1. utgave, 2. opplag 2006). *Kapittel 1, 2, 3, 5 og 6 i: Sensibilitet og refleksjon : filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Næss, A., & Haukeland, P. I. (1999. Ny utgave 2000). *Livsfilosofi : et personlig bidrag om følelser og fornuft* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget AS 1999. De norske bokklubbene A/S 2000.
- Paulgaard, G. i., i:Fossåskaret, E., Aase, T. H., & Fuglestad, O. L. (1997). *Feltarbeid i egen kultur - innenfra, utenfra eller begge deler? i: Metodisk feltarbeid : produksjon og tolkning av kvalitative data / elektronisk ressurs*. Oslo: Universitetsforl.
- Pettersen, K., & Simonsen, E. (2010). *Anerkjennelse og profesjon*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Svenaesus, F. (2005). *Sykdommens mening / og møtet med det syke mennesket*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Österberg i: Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax.

Vedlegg 1

Student, master i helsefag, Universitetet i Tromsø

Sissel P. Fenes
9420 Lundenes
Tlf. nr: 95800182

Dato for utsending: 17.01.11

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet i forbindelse med masteroppgave i helsefag ”Sykepleier og sambygding”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie. Hensikten med studien er å skape økt innsikt i- og forståelse for hva det å være sykepleier og sambygding kan innebære av utfordringer. Jeg ønsker å forstå mer av erfaringer og dilemmaer forbundet med sykepleiefaglig yrkesutøvelse i små lokalsamfunn, og har valgt deg som mulig intervjudeltaker/informant på bakgrunn av din erfaring med å bo og arbeide som sykepleier i et lite lokalsamfunn. Studien er en del av masterutdanningen ved institutt for helsefag ved Universitetet i Tromsø. Veileder og forskningsfaglig ansvarlig for studien er 1. amanuensis Nina Foss ved Universitetet i Tromsø. Hovedspørsmål for masteroppgaven er:

- 1. Hvilke erfaringer har sykepleiere i små lokalsamfunn med å være sykepleier og sambygding?*
- 2. Hvilke mulige dilemmaer har de opplevd, og hvordan har de håndtert dilemmaene ?*

Metode for utvalg av intervjudeltakere/informanter

Jeg har snakket med pleie- og omsorgsleder i din kommune og bedt om tillatelse til å foreta intervju blant sykepleierne i hennes avdeling. Jeg har også bedt henne levere ut dette informasjonsskrivet til alle sykepleierne i avdelingen og avtalt at jeg kan få kontaktinformasjon for å rekruttere informanter.

Noen av de som har fått utdelt informasjonsskrivet vil bli oppringt, med forespørsel om

å avtale deltakelse, tid og sted for et intervju. Hvis du sier deg villig til å delta i studien, vil du bli bedt om å sende inn dette dokumentet som bekreftelse på din frivillige deltakelse.

Hvis du ikke blir oppringt, er det fordi tilstrekkelig antall informanter er rekruttert. I så fall sier jeg **tusen takk** for at du har lest dette skrevet.

Hva innebærer studien for deg?

Studien innebærer et intervju av ca. 1 times varighet. Intervjuet vil foregå som en samtale rundt temaet ”sykepleier og sambygding”. Intervjuet blir tatt opp på bånd. Senere blir det skrevet ut som tekst og brukt som datagrunnlag for masteroppgaven. Lydbåndene makuleres ved prosjektslutt. Det du forteller i intervjuet vil bli anonymisert i oppgaven. Datamaterialet vil bli satt inn i en teoretisk ramme som helt og holdent er mitt ansvar. I masteroppgaven vil det klart framgå hva som er uttalelser fra informantene og hva som er studentens analyse eller teoretiske perspektiv.

Mulige fordeler og ulemper ved å delta i studien.

En mulig fordel kan være at du får anledning til å reflektere over din egen hverdag og bidra til at temaet ”sykepleier og sambygding” og eventuelle dilemma forbundet med sykepleiefaglig yrkesutøvelse i et lite lokalsamfunn blir belyst. En ulempe kan være at du må bruke ca. 1 time av din tid til intervjuet. En annen mulig ulempe er at du kan komme til å bli engasjert i temaet på en måte som du ikke hadde forutsett. Hvis så skulle skje, er du velkommen til å ta kontakt med meg per tlf. for en oppfølgingsamtale.

Hva med informantenes personvern?

Identiteten til informantene vil så langt som mulig holdes skjult. Ingen andre enn jeg vil kjenne informantenes identitet eller vite hvem som har sagt hva i intervjuene. Hvis jeg blir observert sammen med informanten, vil jeg ikke bekrefte at møtet har skjedd i den hensikt å foreta intervju. Jeg vil heller ikke fortelle hvilken kommune jeg har foretatt intervjuene i eller informere noen i din kommune om hvem som takker ja til å delta i studien. På denne måten sikres du og din kommune størst mulig anonymitet. Veileder og sensorer for masteroppgaven vil få tilgang til data, men ikke til personopplysninger. Alle data som benyttes i masteroppgaven vil bli avidentifisert. Hvis jeg er usikker på om data er tilstrekkelig avidentifisert, vil jeg ta kontakt med deg for å få din godkjenning til å bruke materialet. Når oppgaven er godkjent, vil det bli foretatt en anonymisering ved at innsamlet datamateriale inkl. personopplysninger blir slettet. Etter planen vil dette skje innen utgangen av november 2011. Forsinkelse vil kunne inntreffe.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst, og uten å oppgi noen grunn, trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få konsekvenser for deg. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykke erklæringen på siste side. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte meg per telefon.

Utfyllende opplysninger

- Det er en forutsetning at du har bodd og arbeidet i samme lokalsamfunn i

minimum 3 år.

- Jfr. innledende informasjon vil du eventuelt bli kontaktet for nærmere avtale om tid og sted for intervju.
- Eventuelle reiseutgifter vil bli dekket.

Rett til innsyn og sletting av opplysninger om deg.

Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene som er registrert. Dersom du trekker deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Informasjon om resultatet av studien

Masteroppgaven vil bli registrert for utlån på universitetsbiblioteket i Tromsø.

Bjarkøy, 17.01.11

Med vennlig hilsen
Sissel P. Fenes
Student, master i helsefag

Undertegnede samtykker til deltakelse i studien ”sykepleier og sambygding” jfr. ovennevnte betingelser.

Informantens signatur, sted og dato

Samtykke erklæringen er utformet i 2 eksemplar. Ett eksemplar beholdes av informanten, det andre sendes til masterstudenten etter at avtale om tid og sted for intervju er gjort per telefon.

Vedlegg 2

Sykepleier og sambygding. Intervjuguide

Intervjuguiden tar utgangspunkt i masteroppgavens følgende hovedspørsmål:

1. *Hvilke erfaringer har sykepleiere i små lokalsamfunn med å være sykepleier og sambygding?*
2. *Hvilke mulige dilemmaer har de opplevd, og hvordan har de håndtert dilemmaene ?*
3. *Hvordan er det mulig å forstå sykepleiernes håndtering av erfaringer og dilemma knyttet til det å være sykepleier og sambygding i små lokalsamfunn i et virksomhetsteoretisk perspektiv?*

Innledning

-Takk....

-Meg selv..... (Sykepleier siden -88, Harstad sykehus til -95. Overgang fra det å jobbe i en by til lille Bjarkøy kommune. Tanker om ”Det spesielle ved å bo og jobbe i et lite samfunn” -akuttgruppa-masterutdanningen) hvorfor dette temaet har blitt viktig for meg

-Bakgrunn: Informantens navn/alder/utdannet/bodd og arbeidet – hvor lenge?

Gjennomføring

1. Hvordan fikk du vite om prosjektet, hvordan /av hvem ble du rekruttert?
2. Du har lest informasjonen som er sendt ut på før dette intervjuet. Har du spørsmål ,erller tanker om det før vi går videre?du har gjort deg før du kom hit i dag?
3. **Tittel: Sykepleier og sambygding** – Hva innebærer det for deg?
Eksempler/fortelle? Kan du huske noen situasjoner (eller forløp der du har opplevd at det å være både s.pl og sambygding har vært tydelig, har spilt inn eller lignende ? (kan både være situasjoner som du har opplevd gode, og dilemmafylte– fra hverdagsliv og akutte hendelser? (Hjelp underveis: Hva betyr det? Hva handler det om? Hva tenkte du? Hva gjorde du/dere? Hva tenker du nå om det du/dere gjorde den gangen? Kan du beskrive et eksempel? (-Stille

spørsmål som får noen til å konkretisere og andre til å abstrahere ut fra hvor de selv har fokus.)

4. **Negative/positive** erfaringer-dilemma?-for yrkesrolle-for privatliv. Eksempler?

-**Hvem snakker du med** om denne typen tanker og erfaringer?
5. **Hva tenker du** skal til for å mestre det å være både profesjonell og privat i dette samfunnet?
  - a. -Tema i **kollegiet**? På hvilken måte? Eksempler?
  - b. -Tema hos **arbeidsgiver**?
6. Hva tenker du om **bygdefolkets forventninger** til deg som fagperson og privatperson? (eksempler?
  - a. -Hva med dine egne forventninger til dine sambygdinger? Egne forventninger til deg selv i f.h.,t sambygdinger? Eksempler
7. Hva /hvordan tenker du ville **vært annerledes** for deg hvis du hadde bodd og arbeidet i et større samfunn?
8. Hvis du skulle **gi råd** til noen som kom utenfra for å jobbe her som sykepleier, hva ville du si da? -Råd til kommuneledelsen?-Råd til utdanningsinstitusjonene?
9. Hva tenker du nå om å **delta i dette intervjuet**? -Har det blitt slik du forestilte deg det på forhånd? Opplever du at noe blitt klarere for deg eller at du har endret syn på noe mens vi har snakket sammen? –Eventuelle eksempler?

Avslutning

- Takk
- Oppsummerende kommentarer -har jeg oppfattet deg rett?

- Har du noen tilføyelser før vi avslutter?
- Tillatelse til å ta kontakt per tlf. v/ event.tilleggsspørsmål?
- Oppfordre informanten til å ta kontakt med meg hvis han/hun har mer "på hjertet" ....

Vedlegg 3

Fra: Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk REK nord

Til :
Sissel Fenes
Sissel.fenes@hotmail.com

Dokumentreferanse: 2010/1371-46
Dokumentdato: 18.10.2010

FRAMLEGGINGSVURDERING - SYKEPLEIER OG SAMBYGDING

Vi viser til skjema for fremleggingsplikt av 15.10.2010 med vedlegg.

De prosjekt som skal fremlegges for komiteen er prosjekt som dreier seg om "medisinsk og helsefaglig forskning på mennesker, humant biologisk materiale eller helseopplysninger", jf. § 2 "Medisinsk og helsefaglig forskning" er i § 4 a) definert som "virksomhet som utføres med vitenskapelig metodikk for å skaffe til veie ny kunnskap om helse og sykdom". Det er altså formålet med studien som avgjør om et prosjekt skal anses som fremleggelsespliktig for REK eller ikke.

På bakgrunn av opplysninger i skjema med vedlegg fremstår ikke formålet å være å fremskaffe ny kunnskap om sykdom eller helse og faller derfor utenfor komiteens mandat, jf helseforskningsloven § 2. Prosjektet er ikke fremleggingspliktig, jf helseforskningsloven § 10 og forskningsetikkloven §4.

Sykepleiere er bundet av sin taushetsplikt og kan ikke overskride denne i intervjuene. Dersom taushetsbelagte opplysninger skal kunne gis krever dette samtykke fra de det skal gis opplysninger om, eller dispensasjon fra taushetsplikt. Så fremt intervjuene ikke involverer helseopplysninger som krever samtykke eller dispensasjon er prosjektet ikke fremleggingspliktig for REK.

Vennlig hilsen

May Britt Rossvoll
sekretariatsleder

Monika Rydland Gaare
førstekonsulent

**REGIONAL KOMITÉ FOR MEDISINSK OG HELSEFAGLIG
FORSKNINGSETIKK,
NORD-NORGE
REK NORD**

Besøksadresse: TANN-bygget, Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø
telefon sentralbord 77 64 40 00 telefon ekspedisjon 77620758 e-post:
post@helseforskning.etikkom.no

**REGIONAL KOMITÉ FOR MEDISINSK OG HELSEFAGLIG
FORSKNINGSETIKK,
NORD-NORGE
REK NORD**

Besøksadresse: TANN-bygget, Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø
telefon sentralbord 77 64 40 00 telefon ekspedisjon 77620758 e-post:
post@helseforskning.etikkom.no

Vedlegg 4a

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Nina Foss
Institutt for helse- og omsorgsfag
Universitetet i Tromsø
MH-bygget
9037 TROMSØ

Vår dato: 16.11.2010

Vår ref: 25431 / 3 / RKH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.11.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25431	<i>Sykepleier og sambygging</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Tromsø, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Nina Foss</i>
Student	<i>Sissel Fenes</i>

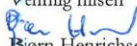
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Ragnhild Kise Haugland

Kontaktperson: Ragnhild Kise Haugland tlf: 55 58 83 34
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Sissel Fenes, Fenes, 9420 LUNDENES

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@sv.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg 4b

Prosjektnr: 25431. Sykepleier og sambygding
1 of 1 28.09.2011 10:01

Subject: Prosjektnr: 25431. Sykepleier og sambygding

From: Juni Skjold Lexau <jle042@nsd.uib.no>

Date: Thu, 14 Jul 2011 14:23:08 +0200

To: sissel.fenes@hotmail.com

Hei,

Vi viser til statusmelding for prosjekt 25431, mottatt 02.07.2011.

Vi har registrert at dato for prosjektslutt og anonymisering av datamaterialet endres fra 01.07.2011 til 01.12.2011.

Som regel godkjenner Personvernombudet prosjektforlengelser inntil 1 år utover det

utvalget opprinnelig ble informert om. Dersom dato for prosjektslutt senere ønskes

forlenget, slik at dato for prosjektslutt blir mer enn 1 år utover det utvalget har

blitt informert om, må det påregnes ny informasjon om dato for prosjektslutt til utvalget.

Vi forutsetter at prosjektet for øvrig er uendret, og viser i den anledning til våre tidligere vurderinger.

Vi vil rette en ny statushenvendelse ved prosjektslutt, 01.12.2011, med spørsmål om

prosjektet er avsluttet og datamaterialet anonymisert.

Ta gjerne kontakt ved spørsmål.

--

Vennlig hilsen

Juni Skjold Lexau

Fagkonsulent

Personvernombudet for forskning

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Harald Hårfagres gate 29 // 5007 BERGEN

Tlf: 55 58 36 01// Tlf. sentral: 55 58 21 17 // Faks: 55 58 96 50

www.nsd.uib.no/personvern // juni.lexau@nsd.uib.no